Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 17 МАЙ, 1990 ШУ. ★ № 58 (7872). ★ Мах 3 кеп.

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СЪЕЗД ХЬАЕЛЛАР

16 мае Москве, Йоккхача Кремлевски двореце болх дIаболабаьб Российски Федераце халкъа депутатий цхьоалагIча Съездо.

Цун балха юкъе дакъа лоацаш ба СССР Президент М. С. Горбачев, СССР Министрий Совета Председатель Н. И. Рыжков, СССР Лакхехьарча Совета Председатель А. И. Лукьянов, Президентски совета членаш, КПСС ЦК Политбюро членаши членалла кандидаташи, КПСС ЦК секретараш.

Хьалхара заседани дIайолалуш РСФСР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе председатела В. И. Казакова хоржамий итогий, шеррача демократизацеи гласностеи хьалашка чакхъяьннача хоржамий кампаще башхалоний хьакъехьа хоам бир. 4 марта юкъарча хоржамашка дакъа лоацаш хилар 77 процент харжархой. Из, комиссе председатела хетачох, дика хьоkхам ба, нагахьа санна кхаж тассара долаш удостоверенеш дIа ца луш а практически лаьрхIача кхаж тасса яхаш низ ца беш а эггара хьалха хиннalга лаьрхIача.

Комиссе председатела дIахайтар съезде вайта харжа 1059 депутат волга. Ийс мандат хIанз укх сахьате мукъа да. 94 процент депутаташ эггара хьалха харжа ба съезде. Депутаташта юкъе кхалнах 5,3 процент, болхлой — 5,6 процент, мутIарера колхозхой ялх саг, цхьа студент ва. Харжа ба республике лахача къамийн народностийн 46 викал. Депутаташта юкъе КПСС членаш 86 процент ба.

Цул тIехьагIа кхаж тассара йолча электронни системана эксплуатаци яра комиссе кулгалхочо дийцар цунах пайда эцара правилех. ВIашагIъеллай кхаж тассара электронни система беча балха тIахьожам лоаттабара йола халкъа депутатий группа. Харжай голосаш лархIара йола депутатий группа а.

Гуйрийнарча заседане вIашагIъеллай Съезда секретариат, харжай мандатни комисси.

Делкъел тIехьагIа депутаташ болабелар редакционни комисси харжа, Съезда ден повестка а балха порядок а вIаштIехььяккха.

Депутаташка ювцийта оттаьча ден повестка проекте. — Съезда ханна йолча регламента проект. РСФСР Лакхехьарча Совета Председатель, цун хьалхара заместитель, цун заместители харжар, республика Лакхехьара Совет харжар. РСФСР социально-экономически хьалах, Российски Федераце суверенитетах дола дешаш, РСФСР Министрий Совета Председатель чIоагIвар, республика Конституцена хувцамаши тIатохараши дар, РСФСР эггара хьалхарча аргIагIа дола законаш кийчдар, кхыдараш.

17 мае съезд дIахо болх беш хургья. (ТАСС).

XXI НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

Заседани зале.

С. ХУГАЕВА сурташ.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА ПЛЕНУМ

Укх шера 14 мае хилар XXI-ча областной партийни конференце хержача КПСС Нохч-ГIалгIай областной комитета хьалхара пленум. Пленуме дийцар организационни дешаш.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретаралла хержар Д. Г. Завгаев, шоллагIча секретаралла — П. Н. Громов, КПСС обкома секретаралла — Х. М. Дзейтов, А. Д. Яндаров.

КПСС областной комитета бюро членалла хержаб парте обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев, НГIАССР Министрий Совета председатель С. М. Беков, парте обкома шоллагIа секретарь П. Н. Громов, НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель В. М. Данилец, парте обкома секретарь Х. М. Дзейтов, Наурски районерча «Плодопитомнический» совхоза директор В. Ф. Зверькова, парте Грозненски горкома хьалхара секретарь В. А. Куценко, НГIАССР паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатель И. А. Межаков, Шалински районерча ПМК-245 бригадир М. Накаев, парте обкома организационно-партийнни кадровии балха отдела заведующи В. П. Шутин, НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель Г. Х. Эльмурзаев, парте обкома секретарь А. Д. Яндаров, Урус-Мартановски районерча «Солнечный» совхоза бригадир М. И. Яшуркаев.

КПСС обкома бюро членалла кандидаташ хержаб ВЛКСМ обкома хьалхара секретарь Х. М. Бугаев, Малгобекски буровой балхий управлене слесарь М. Д. Дзейтов, НГIАССР телевиденеи радиовещанеи Паччахьалкхен комитета председатель Ю. В. Мареченков.

Пленумо чIоагIбир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома отделий заведующеш: организационно-партийнии кадрови балхен — В. П. Шутин, идеологически — Л. П. Кизилова, къамашта юкъерча отношеней — М. А. Дадуев, общи — Л. Л. Неделькова, КПСС обкома гIулакхий управляющелла чIоагIвир И. И. Алмазов.

Пленумо чIоагIвир «Грозненский рабочий» яхача республикански газета редакторалла А. И. Смоленцев, «Ленинан некъ» («Ленинский путь») яхача республикански газета редакторалла Л. Ш. Абдулаев.

Пленуме дакъа лаьцар КПСС ЦК Аграрни отдела заведующе заместитела И. К. Капустяна, КПСС ЦК партийни строительстваи кадрови балхеи Отдела сектора заведующе Н. Т. Коняева, КПСС ЦК Идеологически отдела сектора заведующе В. А. Никитина, КПСС ЦК Социально-экономически отдела инструктора Н. И. Михайлова.

Нохч-ГIалгIай областной партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе пленум

Укх шера 14 мае хилар областной партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе хьалхара пленум, цига дийцар организационни дешаш.

Нохч-ГIалгIай областной партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержар Н. М. Чиж, Комиссе председатела заместителалла хержаб Т. З. Арсемерзаев, О. А. Мякиев.

Областной партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе бюро членалла хержаб комиссе председатель Н. М. Чиж, комиссе председатела заместитель Т. З. Арсемерзаев, Старопромысловски районни парторганизаце контрольно-ревизионни комиссе председатель Г. Е. Винда, Грозненски городской парторганизаце контрольно-ревизионни комиссе председатель Ю. М. Кириллов, НГIАССР юстице министр А. И. Котиков, НГIАССР унахцIено лораяра министра заместитель М. Х. Магомедов, Шелковски районера «Шелковский» яхача госплемзавода воккхагIвола жаIу З. К. Манапов, комиссе председатела заместитель О. А. Мякиев, парте Ленински райкома шоллагIа секретарь З. С. Омарова, Грозненски районера «Тепличный» совхоза бригадир З. И. Рыбина, парте Веденски райкома хьалхара секретарь Д. И. Элесов.

XXI областной партийни конференце хержача КПСС Нохч-ГIалгIай обкома состав

КПСС обкома членаш

Абдулаев Л. Ш.
Албастов И. А.
Алмазов А. И.
Астафьев Б. М.
Аушев А.-Х. Х.
Бабичев И. Р.
Баматгиреев М. Ш.
Баймурадов М. Э.
Бахмадов М. Д.
Бейгов У. Х.
Беков С. М.
Белоглазов В. С.
Бугаев В. Г.
Бугаев Х. М.
Бузова А. В.
Василюшкин Ю. В.
Витушев Х. М.
Галиева Л. Т.
Гребенник А. М.
Гречко В. И.
Громов П. Н.
Гужва В. Е.
Дадаев Е. Х.
Дадуев М. А.
Дакалов В. Х.
Данилец В. М.
Дасаев Х. Х.
Дзейтов Х. М.
Дзейтов М. Д.
Докаев М. С.
Завгаев Д. Г.
Закаев Р. Г.
Захаев Л.
Зверькова В. Ф.
Зыгалова Р. И.
Кадиев М. А.
Кан-Калик В. А.
Капаев И. Х.
Касаев Л. А.
Кизилова Л. П.
Кириченко Г. Ф.
Коломенский П. Г.
Кривошеев Л. Я.
Кузнецов И. А.
Куценко В. А.
Кушко А. А.
Лембич И. П.
Магомадов Л. Д.
Магомадова З. С.
Магомедов З. М.
Мальсагов А. А.
Мамаев М. А.
Мареченков Ю. В.
Маслецова Т. Н.
Межаков И. А.
Мислауров У. Х.
Мовтаев С. М.
Мулаев И. А.
Мусостов С. З.
Мусхажиева М. С.
Мызникова М. В.
Накаева М.
Насуханова З. А.
Неделькова Л. Л.
Олейников Г. Г.
Осмаева Х. Б.
Ошаев Т. А.
Паскачев А. Б.
Починкин Н. П.
Пушкин А. В.
Расторгуев Ю. Л.
Румянцев Ю. И.
Саидов Б. М.
Саломатин В. И.
Сангариев С.-А. А.-Х.
Семиков А. И.
Симченко Н. А.
Смоленцев А. И.
Соколов П. А.
Спиридонов А. Я.
Стонога Н. А.
Таштамиров Р. М.
Талутова Т. М.
Тепсуркаев М. Ш.
Трущенко М. Н.
Толмачева Л. Ф.
Туркаев Х. В.
Умалатов С.
Усамов Ю. Д.
Филькин В. И.
Хаджиев С. Н.
Хадумов А. А.
Хачатуров Р. М.
Чернышев П. П.
Шавов Т. И.
Щатов В. А.
Шутин В. П.
Эльмурзаев Г. Х.
Юркова Г. И.
Яндаров А. Д.
Яшуркаев М. И.

КПСС обкома членалла кандидаташ

Алмазов И. И.
Арсанукаев Ш. А.-М.
Бегоева Б.
Бондарь А. П.
Гадаев Ш. Ю.
Гаджиев А. М.
Гелогаев С. Х.
Гортюков А. А.
Гуржиханов Х. М.
Дедаев И. М.
Дятлов Ю. А.
Зубков А. Н.
Колосовская З. Т.
Кочубей И. В.
Левченко Г. А.
Макаева Т. Б.
Мугадаев М. А.-М.
Онищенко Д. Н.
Садыков Х. С.-С.
Скворцов В. Н.
Татиев Р. М.

XXI областной партийни конференце херма Нохч-ГIалгIай областной парторганизаце контрольно-ревизионни комиссе членаш

Амирхаджиев И. Н.
Арсамаков А. С.
Арсемерзаев Т. З.
Асхабов М. М.
Бондаренко Н. С.
Брызгунов Н. И.
Винда Г. Е.
Винокуров Г. И.
Виситаев Б. А.
Головина Т. А.
Джамалханов Б. С.
Домбаев Х. Ш.
Ерзикова Н. С.
Кириллов Ю. М.
Колесникова Н. С.
Котиков А. И.
Крайнов С. П.
Магомедов М. Х.
Мадаев Х. У.
Маслова В. С.
Масуев С. В.
Межидов А. А.
Мкртичан А. А.
Могушкова А. Д.
Манапов З. К.
Мякиев О. А.
Омарова З. С
Попов И. М.
Рыбина З. И.
Рыженков Н. Г.
Сатаева С. Х.
Смертин С. А.
Смирнова Т. К.
Смолин А. Н.
Соганпов А. Р.
Тумгоев Д. Я.
Федоренко А. А.
Чиж Н. М.
Шимко В. С.
Элесов Д. И.
Эльмурзаев М. А.
Эштиев А. М.
Юнусов М. Х.

Нохч-ГIалгIай областной партийни организацегара КПСС XXVIII съезде бахийта херма делегаташ

С. А. Абубакаров — Шалински района Аргунски аьшкбетонни изделей завода директор;

А.-Х. Х. Аушев — парте Назрановски райкома хьалхара секретарь;

С. М. Беков — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатель;

С. А. Бибулатов — «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене парткома секретарь;

С. А. Герханов — пассажирски автотранспорта Грозненски производственни объединене водитель;

Д. Г. Завгаев — КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель;

Р. У. Кагерманов — Грозненски района «Советская Россия» колхоза бригадир;

Л. Я. Кривошеев — «Грозненский машиностроительный завод «Красный молот» яхача производственни объединене парткома секретарь;

В. А. Куценко — КПСС Грозненски горкома хьалхара секретарь;

С. М. Лорсанукаев — «Сельская жизнь» яхача газета собственни корреспондент;

Ш. Х. Мадаев — Гудермесски вагонни депо начальник;

И. А. Межаков — Нохч-ГIалгIай АССР паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатель;

Н. В. Шпонько — «Промавтоматика» Iилман-производственни объединене парткома секретарь.

КПСС НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

КПСС обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева доклад

Новкъостий! Таханара областной партийни конференци укх тайпарча керттерча хаттарашта жоп дала дезаш я:

— мишта лел вай республике перестройка елга;

— эргадалара процессе фу моттиг кхоач партийни организацега, дӀадоладенна хувцамаш чакхдаханза даргдоацаш хилара цо ю влияни холой-те халкъа;

— юххера а, боккъонца хьинаре дӀахьалхашкахь дахара, экономика, социальни сфера дегӀакхувлара, халкъаш къаман-культурни даькъе юхаметтаоттадара вайна новкъарле еш дар фуд?

ДегӀаахара атта доацача социальни. экономически, духовни хьале нийсъенна республика нийсача наькъа тӀа яккхара тӀаерзаяь политически стратеги кийчъе еза вай. Дукххача лоархӀамеча позицешка диллача Российски Федерацерча областел а республикел а тӀехьадусаш да вай. Цхьадолча даькъе цу тайпара хӀама кхетаде йиш йолаш да, хӀана аьлча, из хьахиннад республика дегӀайоалаеча дукххача шерашка вай лелаяьча политиках. МалагӀаш да цун керттера бахьанаш? Хьалхарча даькъе уж да:

— регионах бийдала зона лархӀар;

— министерствай ведомственни Ӏоткъам;

— социально - культурни сфера дегӀайоалаяра, халкъаш духовно дегӀакхувлара йоаггӀаш йола йоакхо ца яр;

— цун Ӏалама а ресурсай а потенциала еррига башхалонаш теркалъеш, республика социально-экономически дегӀакхувлара концепци кийч ца яр.

Из дерригa ца Ӏаткъаш дисанзар областной партийни организаце балха: цун политикана, идеологена, кадраш хьахаржара, нахацара гӀулакхаш леладара. Долче, хьахиннай дукха проблемаш, хӀаьта уж къоастаелга тӀехьадаха йиш йолаш а дац.

Керттерча даькъе делегатий теркам тӀаберзабе лов вай болх беча кердача общественно-политически хьала. Хьалхарча аргӀан из да бе-беча формашка чакхдувлаш дола нах политикана юкъеозилга, дукха самодеятельни группаш а организацеш а хьахилар, бе-бе экономически, социальни, экологически проблемаш къестаяра, къамашта юкъе леладу гӀулакхаш тоадара уж юкъеозилга.

Цунца цхьана, наьха социальни хьинар айдеш, цу объективни процессех шоашта долча гӀулакха пайда эца гӀерт тайп-тайпара низаши группировкаши. Эггара чӀоагӀагӀа тӀагӀерт Коммунистически партена, цхьайолча хана хьаькъалал котъювл демагоги. ЦК-га а съездага а кхаччалца йолча партийни органий решенеш алхха чурапартийни маӀан долаш а мехкарча событешта цхьаккха влияни ца еш а хила еза, йоах. КӀезига нах бац КПСС-а эволюци яра цаӀ мара боаца никъ цох общественни клуба хьисапе объединени яр мара бац яхараш, цох ший тайпара аморфни политически болам бе беза, яхараш.

Хетаргахьа, областной партийни организаце делегаташа республика беррига коммунистий цӀерагӀа чӀоаггӀа «ак» аргда общеcтвера парте лоархӀам а моттиг а кхетаеца ловрашка, КПСС-а шийна перестройка е чӀоагӀо яьча коммунисташта хетачох пайда а эцаш, цун политически позицеш мелъе гӀертарашка.

КПСС кердаяккхара керттера никъ малагӀа ба аьлча, из ба цун эвангардни лоархӀам хабараш дувцарах лакхбе а ца гӀерташ, общеcтва вахара бе-беча оагӀонашта боккъонца влияни ю низ хургбола хӀама дар. Цунга кхача вӀаштӀехьдаргда парте шийна чура радикальни перестройка йой. Бакъда, из процесс хӀанзарчоа мело лел. ХӀаьта цу гӀулакхо кхерам тӀатосс общество кердайоаккхача партийни организацей а бӀарчча хьайийцача парте а лоархӀам наьха санна мелбара.

Из хӀама ца хилийтара эггара хьалха де дезар да хӀара партийни организаце, цу даькъе вай областнойчо а ший балха демократизаци яр, административно - командни методаш йитар. Кхетадеш ма хиллара, цу лостамо белгалъе еза балха керда формаш а, хӀаьта уж хӀанз кӀезиг-дукха чурчапартийни балха юкъейоагӀаш а латт. Дувцар да, белггала аьлча, КПСС обкома комиссех, цун аппарата структура хувцарах, отраслевой отделаш дӀаяхарах, штаташ кӀезигъярах, политически программаш оттаеча толашагӀола Ӏилманхой, специалисташ юкъеозарах, социологически тохкамаш дарах, и. кх. дӀ. Наьха хатта бокъо я: тӀаккха фуд хувцаденнар? Ӏаьдала функцеш Советашта дӀаяларах дукхагӀа хиннайий-те квартираш, аппарат кӀезигъяьчул тӀехьагӀа тикашка продукташ тӀакхийтта йий-хьогӀ? ДоагӀаш оттадеш хаттар да из. Дерригa кердадараш а керда формаш а цхьа маӀан долаш хул, нагахьа санна уж наха долча гӀулакха болх беш яле. Цох латт XXVIII съездага йолча КПСС Платформа керттера идея. Вай кхетаду, хьаӀайна еррига проблемаш сихха къоасталургхиларга даха дог доацилга. Бакъда, партийни комитетий декхар да гӀулакхаш тоадаларгахьа лерргӀа гӀа баха, перестройка позицеш хӀара денна чӀоагӀъе. Дизза из де вӀаштӀехьдоалий вай? КПСС райкомий членех а членалла кандидатех а, юххьанцарча парторганизацей секретарех, предприятей кулгалхоех дукхагӀчарна хетачох, Октябрьски Веденски. Старопромысловски комитеташа дуташ латт советскии боахамеи органашта, общественни организацешта хьалхара болх белга, цар декхараш шоашта дӀатӀайиделга. Кадрови дешаш къестадеча уж дукхагӀа дагаювл юххьанцарча парторганизацешца, къахьегама коллективашца. Шозза гаргга кӀезигъеннай КПСС обкома номенклатура. Практика а хинна дӀаотташ латт берригача партийни болхлошта аттестаци елга.

Из иштта дале а, хӀанз а вӀаштӀехьдаьннадац парте обкома, горкома, райкома хӀара члена хьинар айде. Партконференцена кийчо еча хана яьча анализо хьахьекхар, парте Малгобекски Гудермесски горкомий. Ножай-Юртовски, Шатойски, Сунженски, Веденски райкомий членех аханел совгӀа бараша шоаш кхы а хьинарегӀа, кхы а дукхагӀа болх бе йиш йолаш бар, аьнна, лоархӀаш болга. Бакъда, царна хац из мишта де деза. ХӀаьта партийни комитетий бюроша царна доагӀаш дола новкъостал дац. Цунца цхьана кӀезига моттигаш яц партийни аппарата болхлоша царна декхараш тӀадехкаш, указанеш телаш. Цудухьа нийслу хоржача партийни органий членаша шоай инициативагӀа кийчъяь партийни организацей вахара овлангарча проблемаех предложенеш геттара кӀезига телилга. Цудухьа хоржача органий болх вӀаштӀехьбаккхара дӀакхайкаяь демократически ларда дӀачӀоагӀ ца луш юсаш дукха моттигаш хул.

Балха политически методаш караерзаелга мело лел областной партийни организаце. Эггара хьалха из доагӀа КПСС обкома бюрона а секретарната а. КПСС обкома хьалхара секретарь хиларах тарра, эггара хьалха сона сайна доагӀа из. ХӀанзарча сай гӀулакха тӀа волаш аз яьккхар дукха ха еце а, сай балха самокритично мах а беш, сона гу областной партийни организаце керттерча лостамашта терко тӀаяхийта сай массаза яхар санна, вӀаштӀехьа ца даьннилга. КПСС обкома секретарий, бюро членийн компетенце дола цхьадола дешаш сайна хьатӀайидора аз, коллегиальни органа членашкара доагӀар цӀенхашттa хьадеха дезача.

Парте обкома бюрона вӀаштӀехьдаьннадац партийни комитетий балха доккхагӀдола дукъ юкъарчал доацпаш юххьанцарча партийни организацешта, къахьегама коллективашта дӀатӀадилла. Шоаш моттигашка бахача хьалхагӀа а санна, КПСС обкома секретараша, отделай заведующеша хайра практически новкъостал дац парторганизацешта. Фуд-малад, производственни гӀулакхаш мишта лел а хьежий, эттача хьала кӀоаргга анализ ца еш, цул тӀехьагӀа партийни организацешта, къахьегама коллективашта хьалхашка латта проблемаш къоастае новкъостал ца деш Ӏа уж. Из ала доагӀа дукха ха йоаццаш кхыча балхаш тӀа хьожабаьча а КПСС обкома бюро составера арабаьхача а Е. В. Тумсоевх, А. И. Воронкинх, отделай заведующеех В. П. Борискинх, В. П. Яковлевх, кхычарех.

КПСС обкома бюро, секретарий, отделай заведующей балха тӀа цу тайпара цӀенхашттa кхоачамбоацараш хиларах дийцад парте обкома пленумашка, цу даькъе укх шера март бетта хиннача VII пленуме а дувцаш. Халахете а, массане а цох йоаггӀаш йола выводаш янзар. Из ала йиш я цхьайолча КПСС горкомийи райкомийи балха стилах а методех а.

Даха а доагӀаш партийни комитетех, советски а боахама а органех бехкаш доах республика къахьегамхоша шоашта эшарашка уж лерттӀа ца хьажарах, бюрократизм лелаярах. Ира увттаду кхааш ийдарах, хӀамилгаш яхарах, базаръярах, социальни проблемаш къеста ца ярах дола дешаш. Тахан хьахинна хӀамаш дац уж. ХӀара шера дувц царех, бакъда, халахете а, хувцалуш хӀама дац. Цудухьа кхетаде хала дац, эггабахача наха цхьайолча хана митингаш яр. Цига цар дийцачун кӀоаргга анализ яьй оаха, хӀаьта цхьан хӀаманна духтӀа а даьннад: митингашцара гӀулакх цхьан кепара хила йиш яц. Цхьан оагӀорахьа, митингашка къамаьлаш даьраша партийни комитетий секретарашкара, бюро членашкара ер ма дий, аьнна, хаьдда хӀама хьадехацар, хьалаца хӀама а долаш бехкаш дахацар. ХӀаьта тхога а яц цар шоай балхах шоашта болча пайдана харцахьа вӀулакхаш леладарах йола факташ. Цхьабакъда, хила а боагӀаш нах чӀоаггӀа раьза бацар цхьаболча партийни болхлошта цар доагӀар хьа ца дехарах, гӀулакхаш тӀарча наха тӀехьа тӀахьожам ца лоаттабарах.

Заседанешта юкъе перерыв йолча хана. Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Республике хиннача митингий мах беча хана, теркал ца деш дита йиш яц уж вӀаштӀехьяяхача цхьаболча наха халкъа долча гӀулакха шоаша хайра хӀама ца даьлга, царех цхьабараш деш хӀама доацаш лелаш болга. Нах раьза бац дукххача митингашка хулача хьала. «ДӀаваккха» яхаш детта цӀогӀарч дукхагӀча хана кӀал кӀийле йоалаш дар, хьал ирде гӀертараш кӀезига хилацар, вокхо оагӀоно дувцачунга ладувгӀа тигацар. Цул совгӀа, моттигаш нийслора къамашта юкъера гӀулакхаш кхохкаде гӀерташ а. Таханара политически хьал, республике къамашта юкъе лерттӀа гӀулакхаш хилар — вайна карагӀаьнна доккхагӀдола хӀама. Из даим лораде деза, къаьстта хӀанз, хӀана аьлча мехка дукххача регионашка политически а къамашта юкъера а хьал дика да ала йиш йолаш дац. Ветеранашца, дукххача къамех болча нахах латтача къахьегама коллективашца, интеллигенцеца, кагирхошца, дина керте латтарашца хиннача вӀашагӀкхетарашa тешал ду КПСС обкомо лаьца политически никъ бизза хьаллоацаш хилара. ХӀаьта цхьаннена мукъа лургбац наха юкъера дика гӀулакхаш толхаде.

Цхьайолча митингашка гӀийртар партийни комитетий. советски а боахама а органий кадраш балхаш тӀа дӀа-юха нийсъе. Тахан вай хаьдда дӀакхайкаде деза: кадрай дешаш майдашка ца къестадеш, оттаьча порядкагӀа мара къестадергдац. Кадрашца ловзараш леладелга вайцига чакхдаргдац.

Вай кхетаде деза, общеcтве политически къовсам латтилга, хӀаьта из лоаттабе кийча хиланзар цхьабола партийни болхлой. Цхьан минута а дицде йиш яц, вай керттера йоакхо е езараш нах болга, перестройка керттера фактор — сага фактор йолга. Наьха хьинар айде деза, цар хьашташ а дӀадехараш а кхоачашде деза. Духхьал цу наькъагӀа мара наха хьалхашка сий даргдац областной партийни организаце.

Кхетадеш ма хиллара, дика хӀама да хоржамашка коммунисташа котало яккхар, долче, кхы а боккхагӀа ба кердаьяхача — Советашка чакхбаьннача парте членашта тӀалатта бехктокхам. ХӀана аьлча, керда хержаращца перестройка толамаш дувз наха.

Социальни а экономически а программаш чакхйоахача, дисциплина чӀоагӀъеча а производство вӀаштӀехьйоаккхача а республика коммунисташца цхьана гӀулакхаш леладе деза профсоюзаша. Вайна хьалхашка латта декхараш кхоачашдеча комсомольски организацей сий а лоархӀам а айбе беза. Паччахьалкхени общественнии организацешца КПСС обкома лелабу никъ цаӀ мара бац — цар де дезараш шийна хьатӀа ца нийдар, цар балха юкъе ца лелхар, цар сий а лоархӀам а лакхбар, цига болх беча коммунисташка гӀолла влияни яр.

Новкъостий! Республика социально-экономически дегӀайоалаяра оттаьча перспективашка вай кхоачаргдац, областной парторганизаце программа тӀа вай белгалдаь де лерхӀараш кхоачашдулургдац нийса, Ӏилман ларда тӀа оттаяь экономически политика чакхъяьккхача мара. Тахан вайна саггота эш Нохч-ГӀалгӀайче дегӀайоалаяра йӀаьххача ханара концепци. Экономически дегӀаахара даькъе укх тӀеххьарча шерашка нийслу халонаш а вӀашдухьъленаш а, хьабе болх боацаш дукха нах хилар дӀадаккхара арахьара дӀатӀахьежача нийса решенеш тӀайийяьй обкомои республика правительстваси, хӀаьта а керттерчоа — сага тӀера воаккхар цар. Долче, хьае йолайир керда предприятеш. МалагӀаш яр-хьогӀ уж? Экологически зене яраш. Уж йора вай республика иштта а халача экологически хьале йоллаше. ТӀанийца дукхагӀйола программаш боккъонца кийчъяь, Ӏилман ларда тӀа вӀаштӀехьъяьккха стратеги йоацаш яр. Республика дегӀайоалаяра нийса лостам белгалбаь ца хиларо геттара воча хьал тӀа кхоачайир из, цунна тешал ду делегаташка дӀаеннача цифраша.

Парте обкома хетачох, хӀанз лоархӀаме да Нохч-ГӀалгӀайче социально-экономически дегӀайоалаяра концепци оттаяра вай еррига Ӏилман потенциал оарцагӀъяккхар. Из болх университета Ӏилманхоша хӀанзле дӀаболабаьб, цунна юкъеоза беза беррига специалисташ, цох дукхагӀа дувца деза. Вай декхарийла да республика кхоанен йоакхо е, тахана цун вахар лерттӀа хилийта.

Шоашта хьалхашка керда политически декхараш а увттадеш, царга гӀолла социально-экономически хувцамаш дара процесс нийса лелае еза партийни комитеташа. ХӀаьта Ӏаьдала функцеш Советашка дӀаялар — социально-экономически вахара хьалхара бехктокхам партена тӀера дӀабалар дац. Из вай дой наха кхетадергдац. Уж хьеж вай корта бола политически решенеш тӀайийярга, къахьегамхой вахара еррига оагӀонаш тоаяра тӀадерзадаь хаьдда гӀулакхаш чакхдахарга. Республике перестройка политика чакхйоаккхача хана духхьал из де гӀерт областной парторганизаци.

Цох хьахинна дика хӀама фуд аьлча, из да экономика сагагахьа ерзаш латташ хилар. Халкъа эша товараш дукхагӀа арахец, бытовой гӀулакхаш дара планаш кхоачашъю. паччахьалкхен а кооперативни а торговле розничный товарооборот дегӀаух, кӀезиг-дукха тоабенна пассажирски транспорта болх.

Из иштта дале а, республика социально-экономически даькъе къоастаданза дешаш кӀезига дац.

Советски а боахама а органий декхарех мукъаяла гӀерташ, парте цхьайолча горкомийи райкомийи вӀаштӀехьдаьннадац перспективни хьалхарча аргӀанаре декхараш кхоачашдара теркам тӀабахийта. Партийни болх хаьдда боахама а социальни а дешаш къестадара хийрабалар бахьан долаш цхьайолча партийни комитеташа социально-экономически сферана ю влияни геттара мелъеннай. ХӀаьта цигара хьал низкъало да. ХьалхагӀа а санна, хӀара пхелагӀа предприяти лоархӀаяц договорни декхарех, къахьегама овсарлел сихагӀа лакхлу алапи. Республика дукхагӀйолча районашка лохъяьй промышленни производство. Ер пятилетка йолаелча денз планал кӀезигагӀа хьалъяьй 1600 квартира, 11 эзар дешархочоа лаьрхӀа школаш, 975 моттиг йола дешадаха ха йоацача берий учрежденеш, 360 маьнге дӀаоттабергбола больницаш, 720 моттиг йола клубаш а культура ЦӀенош а. Цу гӀулакхашта дӀахийца хинна 116 миллион сом а цу даькъе нах чубаха цӀенош хьалдара хьожадаь хинна 56 миллион сом а пайда ца эцаш дисад. Цул совгӀа XI пятилеткечул кӀезигагӀа хилар юкъера лаьрхӀача хӀара шера хьалъеш хинна дешадаха ха йоацача берий учрежденеш, нах чубаха цӀенош, больницаш.

ГӀишлош ечара кризисни хьал дукхагӀча даькъе хьахиннад республикерча керттерча генподрядни организаце — «Чеченингушстрой» яхача объединене ший декхараш во кхоачашдар бахьан долаш. Къаьстта юхадаьннад гӀулакхаш тӀеххьарча хана. 1989 шера объединене ший низашца даь балхаш 1986—1988 шерашка юкъера хинначул кхоалагӀча даькъа кӀезигагӀа дар. хӀаьта хьалъяь чакхъяьха нах баха фусамаш — 40 процент кӀезигагӀа. Объединене ледара болх бара керттерча бахьанех цаӀ — укхаза кадрови балха кхоачамбоацараш хилар. Духхьал 1986 — 1989 шерашка цун подразделеней 60 процент кулгалхой, керттера инженераш, цар заместителаш хийцаб.

Дика лелац гӀулакх юрташка гӀишлош хьалъеча а. «Чеченингушагропромстрой» (н. Р. М. Гайрбеков), «Чеченингушводмелиорация» (н. М. Ш. Баматгиреев) яхача объединенеша пятилетка йолаелча денз кхоачашйинц нах баха фусамаш, клубаш, культура цӀенош хьалдара, хинеи газеи линеш яхкара планаш.

ГӀишлон комплекса балха эффективность лоха хилара бахьан духхьал болх эсала вӀаштӀехьбаккхарцеи къахьегама хьалаш во хиларцеи дувзаденна Ӏац. ледара я гӀишлош хьалъяра Ӏалашо, дукха да кулгашца ду балхаш, эргаьккха тоае езаш я боахама механизм.

Карарча шера а кхойтталагӀча пятилетке а Ӏалаьмате боккха лоархӀам бола социально-культурни даькъера декхараш кхоачашде деза вай. Из ца дой нах раьза хургбац вайна. Парте обкомои правительстваси оттаяьча программагӀа г. Грозне а юрташка а XII пятилетка шерашка юкъера хинначул 3-зза дукхагӀа нах Ӏеш бола фусамаш дӀаяла еза укх шера. ХьатӀайоагӀача пятилетке 2 — 2,5-зза лакхде деза просвещене, культура, унахцӀено лоравра лаьрхӀа объекташ хьалъяра боарамаш. ХӀаьта цо ший агӀагӀа дӀадех моттигерча гӀишлон материалийи стройиндустреи промышленность сихха дегӀайоалаяр. ГӀишлош хьалъеча этта хьал дӀадаккхар областной партийни организаце сий айдеш дола гӀулакх лархӀа мегаргда. Хетачох, конференце делегаташа из дош хьаллоацаргда.

Отчетни юкъа парте областной комитето хьинарегӀа чакхбоаккх нах кхачанца Ӏалашбара тӀаберзабаь организаторски политически болх. ШийтталагӀча пятилетка шерашка юртоахама продукци 6 процент дукхагӀа яьккхай, кхоачашъяьй ялат, харбазпаста, хьайбаш, кха тӀара оалхазараш, шура, тха паччахьалкхенга дохкара планаш. Алсамдаьннад баьцадаарийи сомийи консерваш арахецалга. маькхабулочни изделеш хьаелга, сокаши алкогольни доаца маларши доахилга. Юкъейоалаеш я дикагӀйола боахам лелабара формаш — аренда, подряд, боахама расчет. Практически гӀулакхаш даьд лоамашкарча районий лаьтташ карадердара, цигара юрташ дийнъяра, ахархой боахамаш дахкара. ДукхагӀа теркам тӀабохийт наьха шоай доалахьара боахамаш дегӀадоаладара.

Цхьабакъда, вайна салоӀам беш яц аграрни сектор дегӀаяра хӀанзара темпаш. Дикка дукхагӀйолча колхозашкеи совхозашкеи прогрессивни технологеш караерзаяьяц. Ӏилман дикагӀйолча практикаи карагӀдаьннарех бизза пайда эцац, мела юкъейоагӀа боахама расчет, аренда, телхаю технологически дисциплина. ЦӀенхашттa кхоачамбоацараш да баьцадаарийи сомийи боахам. къаьстта теплични боахам дегӀабоалабеча. Цхьайола районаш, дикка дукхагӀйола колхозаши совхозаши лоархӀаяц шоай декхарех. Къаьстта из гуш да хьайбай боахаме.

Кхыдолча бахьанашца цхьана агропромышленни комплекс дегӀайоалаеча нийсденна кхоачамбоацараш хьахиннад н. А. И. Воронкин — хинна обкома бюро член, республика Министрий Совета председатела хьалхара заместитель, н. М. А. Арбиев — обкома член, «Чечениңгушагропром» яхача объединене председатель АПК проблемашка тӀагӀолла хьийжа хиларах. этта хьал цар кӀоаргга ца тахкарах, ший ханнахьа практически гӀулакхаш чакх ца дахарах. ТӀаэпаш йола решенеш кхоачашъяра тӀехьа ледара тӀахьожам лоаттабаьб аграрни дешаех йолча КПСС обкома комиссе. аграрни отдело (нн. С. М. Беков, В. П. Борискин).

КПСС обкома кердача состава, республика Министрий Совето коммунистий — правительства члений, советски боахамеи органий кулгалхой персональни бехктокхам лакхбе беза — республика агропромышленни комплекс дегӀайоалаяра керттера декхараш кхоачашдеча. Шерра пайда эца беза Ӏилман рекомендацеех, хозрасчетах, боахамаш шоай лоӀаме хиларах, хӀаьта иштта агропромышленни комплекса эффективность лакхъяра кхыча факторех, хиланза даргдоацаш хӀама да гарггарча 1 — 2 шера баха нах коартолаца, сомаца, баьцадаарашца, кхыча продукцеца Ӏалашбелга белггала тоадар. Хьайбайи оалхазарийи продуктивность лакхъе еза общественни санна наьха доалахьарча секторе а. чакхдаха деза тӀехьатетта йиш йоаца гӀулакхаш. Къаьстта теркам тӀабахийта беза люцерна фу доаккхалга дӀахо дегӀадоаладара, из отрасле эггара эффективнегӀа дола хӀама санна а лоархӀаш.

Уж а кхыдола а лоархӀаме декхараш кхоачашдарца органически дувзаденна да юртарча социальни вахара проблемаш къоастаелга. Вай сагото ца йича далац бытовой, медицински, торгови гӀулакхаш делга юрташка чӀоагӀа лохача боараме хилара, къоастадаь даланза да газификаци, водоснабжени, телефонаши электричествои чуйиллара дешаш.

ДӀахо эргадаьха тоаде дезаш да городан юртан юкъе дӀа-юха леладу гӀулакхаш. Йоккха производственни а интеллектуальни а потенциал йолаш йолча город Грознерча промышленноста могаргдар Кхачан программа кхоачашъеча санна юрташкара хьал тоадеча а доккха дакъа юкъедахьа.

ХӀанз а ира латт рынке дукхха товараш лоаттадара проблема. Из бахьан долаш товарни ресурсаштеи ахчанеи юкъера баланс низкъала я. Парте обкома бюроси республика Министрий Советои чӀоагӀъяьй халкъа эша товараш хьадара программа, цунах лаьрхӀад профильни предприятешка цкъаи ахаззеи уж дукхагӀа арахеца, профильни йоацарашка — шозза дукхагӀа. Йоккхий таронаш я дикача товарашца рынок хьалйизара республика предприятешеи организацешеи дӀаболабаьча арахьарча экономически балхо. ХӀанз кийчъеш я массехк соглашени Австре, Инде, Китая, Итале, Къулбехьен Корея, кхыча паччахьалкхенашкарча фирмашца халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка цхьана болх беш йола предприятеш вӀашагӀйохкара хьакъехьа. ВӀаши гӀойле йолаш гӀулакхаш леладара дика хӀама вӀаштӀехьдаьккхад «Промавтоматика» НПО, «Силуэт», «Терек», художественни промыслай производственни объединенешка, республика Госснабе, агропроме.

Халкъа эша товараш хьадара, бахача наха гӀулакхаш дара боарамаш лакхдара кӀезига лоархӀам болаш яц кооперативаш. Республике хӀанз болх беш я 1200 совгӀа кооператив. Цига къахьегаш 21 эзар саг а волаш. 1989 шера цар арахийцай 59 миллион сома тайп-тайпара продукци. Цар болх бӀарчча хьайийцача дика а лоархӀаш, вай теркал ца деш дита йиш яц кооперативни болам дегӀабарца цхьана дукха негативни процессаш цига хьахулаш хилар а. Кооперативни секторе пайда эцаш дола материальни рузкъах дикка доккха дакъа паччахьалкхен торговле розничный сетера ийдеш да, цхьайолча хана арахецача продукце маьхаш чӀоаггӀа лакх а деш.

Хоадам боллаш гӀулакхаш чакхдаха деза торговлеи общественни кхачан учрежденешкеи, бахача наха бытовой гӀулакхаш деча, транспорте, бувзаме йоаггӀаш йола порядок оттаяра, гаргарча хана наьха вахара, овсаре къахьегара, салаӀара эша дика хьалаш хьадергдолаш.

ТӀехьатетта йиш йоацарех цхьа декхар да унахцӀенон еррригача системе овлангара перестройка яр. ХӀанз кийчъяь йоалаш латт из дегӀайоалаяра комплексни программа. Цу тӀа белгалдаь да эшаш йола объекташ кхы тӀа хьалъяра чотагӀа республике нах бахача еррригача моттигашка медицински гӀулакхаш дара дешаш къоастаделга. 1990 шера гор. Грозне болх бе йолалургья берий больница. Мичурина цӀерагӀча поселкера поликлиника, спортивно-унахцӀенон комплекс, Къулбаседа Кавказе йоккхагӀъярех йола диагностически центр.

Ира латт гонахьара среда лораяра дешаш. ХӀанззе а чакхдоахаш да экологически хьал тоадара дола доккхий гӀулакхаш. Цхьабакъда, вай оттаьча программаша, е деттача гӀодаша гонахьара Ӏалам а цун ресурсаш а лораергьяц, нагахьа санна цунца леладу потребительски гӀулакхаш дӀа ца доахе, гонахьара среда цӀена хилийтара бола хӀара сага бехктокхам лакх ца бой.

Республикана боккха лоархӀам барех дош да балха боаца нах къахьегама юкъеозилга. Болх бе керда моттигаш хьаяра хьалха кийчъяь хинна программаш цӀенхашттa корректировка е езаш я. Гучох, нийса хургда, нагахьа санна йолаш йолча производственни мощностех максимально пайда эцара, сменность лакхъяра воай низаш вай тӀадерзадой, хӀаьта керда производстваш хьалъелгеи болх беш яраш шеръелгеи республика бийдала базага хьежжа а цу цхьан ханна социальни инфраструктура дегӀайоалаеш а вай леладой.

Ахархой боахамаш хьадара лоамашкарча лаьттаех дикагӀа пайда эца лаьрхӀа дӀадоладаь гӀулакхаш чакхдахаро таро хулийтаргья кхы тӀа итташ эзараш нах балхашка дӀанийсбе. ХӀанз керттердар да вай де лаьрхӀа гӀулакхаш наьхата тӀа ца а дусаш. партийни комитетий, халкъа депутатий Советий, боахамий кулгалхой хаьддача организаторски балхаца чӀоагӀ а деш чакхдахар.

Шоана гуш ма хиллара, новкъостий, республика социальни а экономически а дегӀайоалаяра дерригача лостамех практически лаьрхӀача хаьдда де лерхӀараши программаши йолаш я парте обком, хӀаьта уж кийчъяра тӀехь-тӀехьагӀа дукхагӀа Ӏилманхойи халкъа боахама специалисташи юкъе а увз. Уж декхараш кхоачашде дезарга вай экономически политически реформа дӀахо кӀоаргъяра хьалашка. Из дара эшаш я общественни диалога керда формаш, наха юкъе беча балха керда наькъаш, цунна тӀаерзае еза партийни пропаганди агитации, областной парторганизаце еррига идеологически актив.

МукӀарал де доагӀа, дукхагӀча даькъе демократеи гласностеи кердача хьалашка болх бе из кийча йоацаш хинна хилара. Конференце делегаташа шоашта хетар аргда мотт сона, иштта чӀоагӀа общественно - политически эргалонаш хулаш латтача укх хана вай идеологически корпус сел «мела хилара» бахьанех. Цхьабакъда дика гуш да цу явленена ларде латтар дукххача партийни комитетийи организацейи мелал йолга, перестройкера кердадар. хано дӀадехар цар дӀатӀаэцаш ца хилар долга. Холуш да цхьайола райкомаш, юххьанцара парторганизацеш идеологически болх цхьан тайпара лелабе гӀерташ хилар, массаза яхар санна, «лакхехьара» указанеши распоряженеши яларга хьежаш хилар, сов чӀоагӀа лоралуш хилар. Цо вайна духьале ю тахан идеологе сферера перестройка боккъонца дӀаяхьара, наьха сакхетам лакхбара меттел хӀара сага сакхетам лакхбара а тӀехьа, морально - политически цхьоагӀо чӀоагӀъяра тӀехьа къовсам лоаттабара. Вай укхаза цӀенхашттa тӀехьадус, динамичнии общественни процессана тӀехьакхе магац, сов чӀоагӀа лоралу, цхьан хӀамах кхераш санна да. Иштта хилар ЦхьоалагӀча мая цӀей дездеча хана, традиционни формагӀа доацаш из дезде лаьрхӀа хиларах городе баха нах догдоахаш бар из дикагӀа хиларга, бакъда, халахете а, боккъонца формальни а доацаш наха салоӀам, сакъердам хиланзар цунах. Нах политически сакхетам болаш хиларах хӀанз а боккъонца тешаш дац вай, керда общественни явленеш кхетае уж кийча боацаш лерхӀ вай.

Наьха общественно - политически хьинар чӀоагӀа айденна хиларо, тайп-тайпара самодеятельни боламаши формированеши хьахиларо кхераш юхаувзайолийт партийни комитеташи пропагандисташи.

Парте областной комитето цкъа санна дукххаза дӀаяьхад цу дешах шийна хетар. ЦӀаькха а хоадам боллаш дӀаала безам ба са: перестройка кхела тхо санна сагота долча, цун новаторски идеяш дӀатӀаэцаш долча дерригача общественни низашца гуччахьара диалог е а цхьана гӀулакхаш леладе а кийча да тхо. Тхо кийча да дика уйла а яь оттаяь конструктивни программаш тӀаэца а уж кхоачашъе йолае а. Цхьабакъда цунца цхьана бӀарга ца гуш дита йиш яц, цар хьакхайкадеш долча де лерхӀарашкеи уж кхоачашдара формашкеи диллача, уж боламаш цхьатарра доацилга. Иштта, «Дош», «Баьццара болам», «Кавказ», «Мемориал», «Нийсхо», «Казакий гом», «Берлык» яхача а кхы цхьайолча а объединенеша шоай керттера декхараш да, аьнна дӀакхайкадаьд боккъонца дола Нохч-ГӀалгӀайчен, цига дахача халкъий истори кийчде а цуния пропаганда е а лаьрхӀа, сталински репрессеех боабаьраш биц ца балийта, къамий духовни культура, наьна меттaш юхаметтаоттаде лаьрхӀа, Ӏалам лорадара, цун рузкъах дикагӀа пайда эцара тӀехьа къовсам лоаттабе лаьрхӀа шоаш хилар, и. кх. дӀ. Цар балха формаши методаши долаш долча законодательствана духьале еш яц, хӀаьта цар дукхха предложенеш юкъеехай партийни, советски. комсомольски организацей, дешара заведеней балха.

Республика кулгалхой цу объединеней викалашца каст-каста вӀашагӀбеттабалар, царна хетар теркам тӀабахийта Ӏомаде хьажар цаӀ доацаш дац. Каст-каста царца къамаьлаш ду партийни, комсомольски болхлоша, интеллигенце викалаша.

Партийни комитеташа юххьанцара партийни организацей, халкъа депутатий Советий, идеологически актива нахаца болх бечара, царна юкъе шоай позици чӀоагӀъечара, дикача общественни организацешцара, къахьегамхой самодеятельни объединенешцара бувзамаш чӀоагӀдечара хьинар дегӀакхувла деза. Цу хана хьагучабаха беза шоашта болча пайдана хӀамаш леладе гӀертараш, цар лидерий дагардараш, иштта цар боккъонца йола юкъ хьахьокха еза.

Тахан фуд вайна духовни сфере эггара керттердар? Аз кхетадечох, нийса хургда цу даькъе бе безача балха ши лостам белгалбаьккхача: духовни вахара демократизаци еча хана социалистически маьхаленаш чӀоагӀъяри, республика къаман-культурни даькъе меттаоттаяри. Из ши декхар вай еррига идеологически институташа: дешара системе цун дерригача боарамашка, массови информаце органаша, культуран искусстван учрежденеша кхоачашде деза. Цар декхар латт унахцӀена къамашта юкъера гӀулакхаш, къамаша шоайла гӀулакхаш леладара культура хьакхоллам. Къаьстта белгалдаккха безам бар, из дош вайна цхьацца бахьанех принципиальни хилар.

Нохч-ГӀалгӀай АССР истори — из нохчий а гӀалгӀай а халкъий дӀадахари таханардари хинна Ӏац. Из вай республика территорешка бӀаьш шерашка бахача эрсий, украинций, негӀий, гӀумкий, эрмалой. жугатий, иштта кхыча къамий а халкъий а викалий быт, культура, духовни тӀехьале я.

Ховш да советски наха мел новкъа долаш Ӏеткъар бӀарчча халкъашта бехк боацаш яь йола репрессеш. царна хӀама гонахьа доацаш Даьхен га дехкад, аьнна бехк бар. Социалистически законноста принципаши нормаши гӀожа толхаяр бахьан долаш 1944 шера дӀаяьккхар советски автономни Нохч-ГӀалгӀайче, хӀаьта нохчийи гӀалгӀайи Юкъерча Азе, Казахстана районашка Ӏобахьийтар.

Республике чӀоагӀа раьза болаш къоабалйир 1989 шера ноябре тӀанийца йола шоаш дай мехках даьхача дерригача халкъашта духьалара еррига репрессивни акташ законагӀа йоацаши зуламеи лархӀарах, кхы къамаьл доацаш цар бокъонаш меттаоттаярах йола СССР Лакхехьарча Совета Декларации. Цу бокъонца исторически долча документа тӀа сталински произволан къизалан политически, правови, нравственни даькъе боаггӀа мах баьб, цу тайпара репрессеши законагӀа доацаш дола гӀулакхаши кхы дергдоацаш юкъера доахаш йола гарантеш белгалъяьхай.

Вай мехка дукххача регионашка къамашта юкъера гӀулакхаш геттара чоалхане дийрза лоархӀ. Белггала из чоалхане хьал вай республикерча бе-беча къаман группашта. бахача наха доагӀаш да, хӀана аьлча, цу халкъий хьакъехьа гучадалийтача законагӀа ца доагӀаш долча гӀулакххехи цар граждански бокъонаш телхаярахи хьахиннар хӀанз а цӀендаь дӀадаьккхадац.

Цхьадолча даькъе, цу тайпара чулоацам болаш да сталински репрессех хьахиннар цӀендаь дӀадаккхар дехаш бола гӀалгӀай халкъа дехараш. ХӀаьта цар дехараш дика кхетаде а лархӀа а деза.

Халкъашта юкъера дика гӀулакхаш хьакхоллача боккхача лоархӀаме ба халкъа исторически дагалоацам. Тахан, истори общественни сакхетама эггара чӀоагӀагӀа къувлачарех цаӀ да. Республика общественноста гласностеи демократеи хьалашка нийса белгалдоах нохчий а гӀалгӀай а халкъаш шоай дӀаяздаь истори доацаш дисад, яхаш.

Мадарра аьлча, вай хӀанзалца цӀенхашттa тохкамаш даьдац социалистически культура, литература, искусства, вайнаьха йоазув хьакхоллара. исторе бе-беча этапашка СССР халкъий духовни а культурни а тӀехьалено шоайла вӀаши гӀулакхаш леладареи вӀаши влияни яреи санна долча дешашта. Дукххача хана денз дӀаса къувсаш да XVIII — XIX-ча бӀаьшерашкара лоаморой халкъа боламий чулоацама маӀан. Бе-бе, цхьайолча хана вӀаши духьаленаш йолаш, конъюнктурно мах бу дукххача исторически деятелий лоархӀамаи цо вахаре дӀалоацача моттиган.

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

Республика Іилманхоша шерра кепаетта еза проблематика бокъонца маярра хьахьокхаш йолча документальни источникашта, Іилман статьяшта, монографически тохкамашта, из болх кхоачашбеча къаьстта бехктокхам тІабуж вузий, хІанз а республике Іилман тохкамаш дегІахкувлача координирующи центр, керттера Іилман учреждени хинна дІаэтта йоацача исторе, экономика, социологе, филологе, Нохч-ГІалгІай Іилма-тохкама института Іилманхошта. Вай тахан декхарийла да нов. А. А. Манкиева во болх беш хилар белгалдаккха. Цо кулгалдеча коллектива республика керттерча темай хьакъехьа Іилман тохкамаш деча хеттача бесса толамаш даьхадац. БоаггІача боараме болх бац партийни организаце а (секретарь н. А. Х. Танкиев). Цудухьа воча хьале да республика Іилман истори хьакхоллилга, фольклор, ерригa халкъа культура Іомаелга. Из кхыча бесса хила йиш а яцар, хІана аьлча, институте дукха болх бераьза хилац квалифицированни специалисташ, хІана аьлча, кулгалхоша хайра хІама дац кадраш чІоагІъяра, Іилманхошта творчески хьал хьакхоллара даькъе.

Къаман отношенеш дІахо эргаяхарах уйла е эшац, нагахьа санна, наьна мотт Іомабара, хьехара даькъе кІоаргга уйла яь. Іилманца бакъъяь йола политика ца хуле.

ТІеххьарча шин шера вай тешаш а хинна дІаэттад вайнаьха меттай правови статусах дола дош чІоагІа хьашт а долаш шерра дувцаш хилара. Из чоалхане дош да. Укхаза даим дахача къамий метташта паччахьалкхен статус яларах йола идея кхета а еш, оаха лерхІ цу хьакъехьа тхоай принципиальни позици дІайовзийта эшаш санна. Из латт ши мотт дегІахкувларах, масала, къаман-эрсий бар санна эрсий-къаман бар а, къаман метташ шоай бокъонашка меттаоттадарах, къаьстта уж вІалла терко а ца еш тесса дита хиннача бытови отношеней сфере.

Нагахьа санна таханарча реальносташка хьежача вай обективно кийча дац моллагІбола цхьа мотт е метташ паччахьалкхен лархІа деза, аьнна, дІакхайкаде. Укхаза декреташ хиннад, аьнна, гІулакх чакхдалац. Цу тайпарча решенена кийчо еш дукха болх бе беза. Соахка хиннача республикански Іилма-практически конференце, цун дуккхача доакъошхоша сагота а болаш нийса белгалдоахар эрсий мотт лохерча боараме хьехаш хилар, халкъа метташ дегІахкувлара перспективах во пайда нийбар. Парте областной комитета тІадилларах халкъа дешара министерство цу лостамагІа цхьадола де дезараш белгалдоахаш я. Цхьадолча даькъе, юрташкарча къаман школашка юххьанцарча классашка наьна меттала хьехарга бовлаш, уж ишта вІашагІъийна дешархой контингент йолча школашка юкъедоаладеш латт. Укхаза практически даьшта-ноаношта шоай бераш та Іомабара моллагІа мотт харжара бокъо ялара хьал хьакхолл. Масала, республика школашка хІанз гІумке, негІий, эрмалой, аварски, даргински метташ Іомаду.

Къаман меттай политика чакхйоаккхаш вай хадданза хьаллоацаргья дешар Іомадаран наха юкъе дІа-юха бувцаран бола мотт паргІатта хьахаржара йола бокъо. Из принцип толхаяйта йиш йоацаш лерхІ парте областной комитето.

Обкома кердача составо къаьстта ший тайпара йокхо еш хІама хинна дІаотта еза сага юкъарча культура лард санна йола халкъа образовани. Обкома бюро теркам отчетни хана тІаберзабаь хиннаб дешар хьехалген кхетам балари тоадара партийни организацей болх тІаберзабара а школай лакхерчен юкъерча специальнии дешара заведеней материальни база чІоагІъяра а. Ерригача районашка вІашагІъехкай доал дара паччахьалкхен общественни органаш — халкъа образоване советаш. Цу тайпара советаш хьаьйй хІара учебно-воспитательни учреждене. Вузашкеи техникумашкеи тоаденнад халкъа боахама эша специалисташ кийчбелга. Иштта, масала, Нохч-ГІалгІай госунверситете хьайиллай керда специальносташ, цу даькъе региона чІоагІа лоархІаме яраш а: социально-экономически планировани, радиофизика, физически электроника, микробиологи. Университете деша дукхагІа нах дІаэц, вІашагІъехкай керда кафедраш укх шера денз болх бе йоалургья медицински факультет.

Лакхехьарча школана, Іилмана, производствана юкъе кхы а айхагІа интеграци яр духьа болх дІаболабаьб юкъарчал доаццаш наха болх беча моттигашка дешара кафедраш вІашагІъйохкара.

Дикка сихбаьб вузашка Іилма-тохкама болх.

Цхьабакъда хьалха а санна лакхехьарча образоване реформа чакхъяккхара кхоачамболлаш яц конструктивность, тІатеІІа а леррагІа а беш бац из болх. Бокъонца хьахиннар гуш дац керттерчох — дешар хьехача хана кхетам балара потенциал кхоачашъярах, студенчествана кхетам балари дешари цхьа процесс а еш практически вІашагІтохарах, профессиональни образоване тайп-тайпарча звеньяшка айхха преемственность йолаш а из хадданза а хулга Іалашдарах.

Уж кхоачамбоацараш хилара бехктокхамах дикка доккха дакъа кхоач республика халкъа образоване министрага — коммунистага С. М. Мовтаевга. Цу критиках цІенхаштта выводаш е йоагІа цо. Халкъа образовани — из перестройках хьахулаш дар тарггарча хана бокъонца хоалуш хила дезаш йола сфера я.

Белгалдаккха доагІа партийни комитеташа лакхерчен юкъерча специальнии школе еча перестройка проблемашта кІоаргга анализ ещ ца хилар. Хетаргахьа, укхаза Іаткъаш да Іилма-педагогически кадраща, студенчествацa беш бола болх цІенхаштта мелбалийта хилар.

Овлангара керда баккха беза кагирхошта патриотически кхетам луш беш бола болх. Герзащарча Низий мугІарашка гІулакх де болха кагийнах кийчбара болх. Цу лоархІамеча балха вай бокъо я республика военни комиссара коммуниста И. Н. Куницына оагІонгахьара доккха новкъостал деха, хІьата иштта эскаре гІулакх деча кхыча коммунистий оагІонгахьара а, хІана аьлча, КПСС областной комитете Грозненски гарнизона партийни комитета викалаш уж боландаь.

Идеологически балха перестройка еча кхоачамбоацараш дикка дукха хилар бахьан да парте обкома комиссешен, отделашен, горкомаша, райкомаша балха стили методаши чІоагІа мела хувцаш хилар. Цар вІаштІехьдаьннадац актива низ дуккхача планагІа дола, къахьегамхошта идейно-политически, нравственни кхетам баларца дувзаденна дола дешаш къоастадара тІаберзабе.

КІоаргга анализ яц общественно-политически а социально-экономически а вахаре хулаш йолча процессашта, уж чІоаггІа вІашагІтохара массови информаце средствашa. Хьалха латта опыт хьахьокхача хана редакцеша кхоачамбу цхьацца йолча предприятей, боахамий гІулакхех, бІарчча отраслеш ювцац, аргументированни критика яц кердача тайпара болх бе безамбоацарашта.

ТІеххьарча шерашка «Грозненский рабочий» «Ленинан некъ», «Сердало» газеташа каст-каста кепайиттай лерттІа тоаяь йоаца, логически нийса йоаца теоретически материалаш, хІьата газет дешараша баккха а боагІаш дуккхазза бехк баьхаб газетех, хІьата цхьайолча Іилман наькъаца кийчъянза, тенденциозни йолча публикацеша гІулакх суде дувца дезача оттадеш, республикера политически хьал ирдеш моттигаш нийсъяллийтай.

Тахан каст-каста хул республикански телевиденеи радиовещанеи гІолла иштта а чоалхане дола республикера экономически социальни хьал харцахьа доахаш йола передачаш. Цу комитета цхьаболча болхлоша бехктокхам боацаш дувцаш дола хабараш парткома оагІонгахьара боаггІача тайпара мах ца беш дус. Цу тайпарча передачаша тахан гІулакх чІоагІа гІол даккха тарлу. хІьата из хилийта йиш йолаш дац таханарча хана мехка санна, вай республике а событеш дегІаухача хана. Цунах йоагІаш йола цІенхаштта выводаш е еза вай журналисташа, массови информаце средствай болхлоша.

ХІана нийслу из иштта? Хетаргахьа, вай журналисташта хІанз а хьалха санна укх миноте хулаш долча хІамаех йолча, сенсационни йолча материалаш тІера бовла магац, центрерча цхьаболча новкъосташа леладер хьал а лоацаш. Редакцей низаш дукхагІча хана кагий гІулакхаш кхоачашдара тІадерзаду, гонахьа хулаш латт- хувцамаш бокъонца кхетде, цар чулоацам бовза, хьалха латта опыт вІашагІтоха, из балха юкъе йоалаелга чакхдаккха ха тоъац. Белгал ца даьккхача далац динамично дегІадоагІаш дола общественно-политически хьал боаггІача тайпара мах беш, хила дезача тайпара хьахьокхаш болх беш вай кепайоазув ца хилар. Оаха хьал а лоац пресса критически оагІув, цхьабакъда критика хила еза нах оарцагІбоахаш, хьинарегІа болх бара уж тІаберзабеш, хІьата керттера дар — нийса йолаш а цунна йола реакци санна оперативни а хилар.

Заседанешта юкъе перерыв йолча хана. Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Массови информаце средствай кулгалхоша нн. Ю. В. Мареченкова, А. И. Смоленцева, Л. Щ. Абдулаева мел могар де деза событеши факташи бакъахьа а нийса а хьахьокхара, кепайоазув, радио телевидени хила еза героико-патриотически темаш, советски халкъий интернациональни цхьоагІон дешаш дизза а социалистически плюрализмага хьежжа а хьахьокха гІерташ советски паччахьалкхен историе этапашка, къамашта юкъерча гІулакхий таханарча практикага хьежжа.

Дуккхача коммунистий уйлаш тІаерзаяь я вай духовни тІехьаленна, традицешта, культурана, искусствана. Тахан хьатІакхаьчай дина наькъаш кІоаргга уйла а яь кхетаде деза ха, хІьата цо дикка йоккха культурно-нравственни потенциал чу а лоац. Цунна тІера довла бокъо яц вай. Укхаза партийни комитеташа хІанз а бокъонца болх дІаболабаьбац, къаьнарча стереотипашта карайолаш юс. е, вешта аьлча, цхьана йистера вокхахьа кхувсалу. Идеологически службаша, Іилмахоша гІо де деза кердача хьалашка партийни организацешта ориентаци ялара.

ДІайоалаш латт, чІоагІа мела йоале а, культура учреждений материальни база чІоагІъяра средстваш хьежаяра остаточни принцип. Перестройка йолаенначул тІехьагІа республике дукхагІа хьахиннай клубаш, культура цІенош, библиотекаш, кинотеатраш, спортивни залаш, стадионаш. ДукхагІа ассигнованеш ю историей культураи памятникаш юхаметтаоттадара. Лакхлуш йоагІа вай художникий профессиональни говзал. ВІашагІъеллай Нохч-ГІалгІай АССР композиторий Союз. Творчески дегІайоагІа «Вайнах» яха ансамбль. Сценически искусство дукха езараш гІад буташ я къаман драматурге произведенеш, вІашагІъеллай театральни отделени госуниверситете.

ХІьата культура дегІаяра боарам, къаьстта цун материальни база дегІаяра боарам, хІанз укх сахьате вайна кхоачамболаш дац. Дукха клубаши библиотекаши я хІанз а бахача наьха цІеношка. Дуккха культура учрежденеш яьсса латт. Цига яц кхоачамхиллал оборудовани, мебель, музыкальни инструменташ, кхоачамболлаш бац говза специалисташ. Дуккхача наха салоІаш йолча паркех, майдаех, кхыча моттигех пайда эцац наха, къаьстта кагийча наха, пайдане салоІалга вІаштІехьдаккхара.

ХІанз а кхоачамхиллал Іалашбац республике баха тайп-тайпарча къамех бола нах духовнии культурнии эшаращца. Мела къестаду царна культурни центраш, творчески объединенеш фольклорни ансамблаш вІашагІъйохкара дешаш.

Тахан культура министерства балха сферана юкъе йоацаш (министр нн. А. Г. Киндаров) я халкъа промыслаш, прикладной искусство. Халкъа культура боккхача маьхе дола памятникаш лер йоацаш дов цу балха бехктокхаме бола болхлой мела хилар бахьан долаш. Министерства кІезига новкъостал ду республика халкъий самодеятельни творчества традицеонни формаш лоаттаярай дегІайоалаярай. Хоадам болаш ший гІулакхаш цу проблемана тІадерзадеш хила еза облсовпоф (н. Г. Г. Олейников).

Новкъостий! Отчетни юкъа парте областной комитето боккха теркам тІабахийтаб правопорядок Іалашъярай законность чІоагІъярай. Зуламаш дарцеи общественни порядок телхаярцеи къовсам лоаттабеча даькъе хьадда гІулакхаш деш хиннай правовой политика дешаех йола КПСС обкома комисси. Цо цу хьакъехьара предложенеш Іомаяьй, партийни комитетий юххьанцарча партийни организацей, советски, боахама, правоохранительни органий болх эргабаьккха тоабара тІаерзаяь предложенеш кийчъяьй. Къаьстта теркам тІабахийтаб комиссе экономика сфере законность чІоагІъяра дешашта.

Парте обкома бюро шоашта дІатІадилла гІулакх кхоачашдара тІехьара коммунистий-кулгалхой бехктокхам айбе гІийртай. Цунца дувзаденна карарча шера ладийгІад чурча гІулакхий министра нов. П. П. Чернышева, республика прокурора нов. А. В. Пушкина, КПСС обкома паччахьалкхен-правовой отдела заведующе нов. В. Н. Яковлева отчеташка. Цхьабакъда, цу хьакъехьа деча гІулакхех бизза пайда баьнабац.

Правоохранительни органий кадрашца беча балха тІа дола цІенхаштта кхоачамбоацараш дІадаьхадац. Чурча гІулакхий органашкара 50 совгІа болхло социалистически законность толхаяр бахьан долаш бехктокхаме эзав. ДІадахача шера даьча зуламех диьлагІа дакъа дараш къайладахад, цу даькъе 20 совгІа нах боабаь моттигаш а йолаш. Зуламхой таІазар ца деш бисаб. Зуламаш хинналга лечкъадаь, гІоттаде доагІаше а уголовни делаш ца гІоттадеш дита моттигаш хІанз а йолаш я.

Общественни хьал тоалац, зуламаш алсамдоалаш латт. ТІа-тІа организованнегІа хулаш боагІа зуламий чулоацам. Дикка дукхагІйолча республика районашка зуламаш тІакхийттад.

Зуламашца лоаттабу къовсам ледара хилара цхьа бахьан — прокуратура балха тІа дола цІенхаштта кхоачамбоацараш. Прокурорски тІахьожам таханарча дІадехарашта жоп луш дац.

Республика прокурора нов. А. В. Пушкина прокуратура органашка порядок яра, зуламашца къовсам лоаттабеча даькъе правоохранительни органий болх кхотабара тІадерзадаь хьадда гІулакхаш чакхдахарга хьежаш да вай.

ЦІенхаштта критика е езаш ба республика МВД кулгалхой партийни комитет, политотдел (нн. П. П. Чернышев, Н. Н. Воронов, А. М. Эштиев). Царна мегадац милице-болхлой, юххьанцара партийни организацеш, беррига коммунисташи парте боацараши хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара оарцагІбаха.

Хьагуш дац судий а юстице органий а болх тоалуш боагІилга.

Правоохранительни органашта кулгалделга тІадиллалдар парте обкома секретара, бюро члена нов. В. А. Алехина, паччахьалкхен правови отдела заведующена нов. В. Н. Яковлевна. Цхьабакъда, цу органий болх овлангара тоабе магаnзар царна. Цар балха ящар система а тІахьожам а. Общественни порядок лораеча даькъе хІанз этта хьал къахьегамхой садуаш да. Наха дІадех базар ярца, къоалашца, халкъа рузкъа доадарца, дер дайна леларца, организованни зуламашца къовсам лоаттабеча, автомобильни наькъашка лостам беча хьадда гІулакхаш делга.

КПСС обкома кердача составо, цун бюрос, зуламерча гІулакхаштеи уж хилара бехке бараштеи политически мах бай ца Іеш, ерригача правоохранительни органий болх овлангара денз тоабара йоакхо е еза.

Перестройка чакхйоаккхача, республике лерттІа политически хьал лоаттадеча шоай дакъа юкъехьу вай чекисташа. Цар балха тІа дукхагІа хиннай демократии гласности. шерденнад нахацара бувзамаш. БІарчча хьанйцача толаме къестаду разведывательни контрразведывательни функцеш йола дешаш. Промышленностеи транспортеи объекташка хила йиш йолча цхьадолча чрезвычайни гІулакхашта никъ бийхкаб. Дикалгахьа дола хувцамаш хиннад организованни зуламашца къовсам лоаттабеча а. Къахьегамхоша боккха мах бу бехк боацаш Іазап лайнача наха реабилитаци яра даькъе чекисташа баьча балха. Цунца цхьана чекисташа хьинарегІа гІулакх де деза зуламашца къовсам лоаттабеча, къаьстта Іийнерча экономике долча зуламашца, советски конституционни строй лораеча.

Новкъостий! Областной партийни организаце дІайолаеннача демократизаце процессо цун балха еррига оагІонаш чулаьцай. цу даькъе организационно-партийни кадровии болх а болаш. Кадращцара болх парте областной комитето дІахьора КПСС XXVII съезда, КПСС январски (1987 ш.) Пленума, XIX Ерригсоюзнии XX областнойи партийни конференцеша дІадехарашка хьежжа. Цар чулоацам кадрови политика КПСС-а программни декхараш кхоачашдара а обществана кулгалде партена аьттув лу а тешаме герз да.

ХІанз дукха дувц хургья е хургьяц кадрови политика парте прерогатива. Хетачох, тахан конференце делегаташ цу хьакъехьа шоашта хетар ца оалаш Іергбац. Парте областной комитет дог тийша я кадраш харжари дІаоттаяри партийни комитетий а организацей а эггара хьалхара декхар хила дезалгах. Из дош политически чулоацам болаш да, долче, из общества политически авангардо къестаданза дургдац, хІьата тахан авангарде Коммунистически парти я.

Перестройко дукха кердадар юкъедоаладаьд партийни комитеташеи организацешеи чакхбоаккхача кадрови балха.

ДукхагІа демократи а гласность а я советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органий кулгалхой хоржача. Практикана юкъедоагІаш латт кандидатураш къахьегама коллективашка ювцилга, балха хьожавечун новкъосташта хетари цар яхари теркалделга. Укх тІеххьарча шин шера конкурсни кІийлен тІа хержав 3,5 эзар совгІа кулгалхо. Ленински, Заводской, Старопромысловски, Грозненски, Шелковской районашка КПСС РК а парткомий а секретарий, партийни комитетий отделий заведующей, боахама кулгалхой резерв хержай.

Цу ханна дукха масалаш да юххьанцарча партийни организацешта шоай лини чакхъяккха ца могаш. Къаьстта дукха да уж боахама кулгалхой хоржача. Цигара хьадоагІа кхоачамбоацараш а. Республикера дуккха а негативни гІулакхаш кадраш хоржачеи уж дІаоттаечеи деча гІалатех, цхьайолча партийни комитеташка гІулакх толхадеш бола, компетентни боаца, наха лоархІаш боаца кулгалхой ловш хиларах хьадаьнна да. Из цІенхаштта теркалде деза парте обкома бюрос, цу участка куратор волча КПСС обкома шоллагІча секретара н. П. Н. Громова. ДІадахача шерашка даьча гІалатех бехк баккха йиш яц вай цунна, из цу балха тІа хьожаваь дукха ха яц, цхьабакъда, критически замечани ца йича а новкъосташта хетар дІа ца аьлча а даргдац. Из чІоагІагІа хила веза кадрови балха тІа, компетентни боаца, шоаш ледара хилар гучадалийта, шоай служебни моттигех пайда эца гІерта кулгалхой хувцара тІаерзаяь предложенеш майрагІа юкъекхувла еза цо, хьинарегІа болх бе беза кадрай резерваца.

КПСС Устава проекта тІа йоах: компетентни, хьинаре коммунисташ а парте боацараш а паччахьалкхен, боахама, общественни балхаш тІа хьожабара рекомендацеш лур парткомаш я. Цхьабакъда, дукханешта хьалхашка хаттар отт: малагІа пайда баргба вай луча рекомендацеех, теркалъергйий уж администраце е къахьегама коллектива совето? Жоп цаІ мара дац — теркальергья. нагахьа санна партийни организаци ше лархІийта, ший сий дайта ховш яле, из дош аьннача долаш а къахьегамхоша а общественни организацеша а хьаллоацаш яле.

Отчетни юкъа КПСС обкома, цун бюроси секретариатеи, парте райкомашеи горкомашеи дукхагІа теркам тІаухийт юххьанцарча партийни организацей балха.

Республике кІезига яц таханарча дІадехарашка хьежжа болх беш йола партийни организацеш. Масала, дика опыт Іоаьй цу даькъе «Назрановский» совхоза, «Автоспецоборудование» яхача завода, Наурски района Ленина цІерагІча колхоза, Грозный яхача станце локомотивни депо, дуккхача кхыча партийни организацеша.

Цунца цхьана парте обкома тоъаш ящар юххьанцарча парторганизацешта кулгалдеча даькъе творчески подходи системности. Вайна маганзар цар болх кхыча общественни организацерца, советскии боахамеи органашца бувзабе, социально-экономически проблемаш къоастаечара цар лоархІам айбе. Хержача партийни органий членаш, цар аппаратий болхлой геттара кІезига хул юххьанцарча партийни организацешка, цар собранешка. Собранешка дакъа лацац советски а боахама а органий коммунисташа-кулгалхоша.

Цу дерригне дуккхача партийни организацешка перестройка йоаггІача тайпара дІаяхьа никъ бехк, вахаро дІа мадеххара яц коллектива гІулакхашта цар еча влияне формаши методаши. Хьалха санна собранешка керттерча даькъе увттаераш производственни проблемаш я, хІьата демократи, гласность, критика, самокритика чІоагІъяра, тІаийцача социамашта тІахьожам лоаттабара, нахаца индивидуальни болх бара дешаш юстара дус. Цудухьа тамаш е езаш хІама дий боахам во лелабара, къахьегама а производственни а дисциплина лохъялара духьале е цхьайолча юххьанцарча партийни организацешта, коммунисташта ца магар. Областной партийни организаце теркалде деза из дош.

Перестройка лерттІа дІаяхарца, партийни решенеш кхоачашъярца, коммунист цІена саг хиларца бувзабенна парте хІара члена бехктокхам лакх а беш, отчетни юкъа парте обкомо цахаддаш теркам тІалоаттабаьб партийни дисциплина чІоагІъяра тІадерзадаьча дешашта. Отчетни юкъа партера дІаваьккхав 146 саг, 286 коммунист партийни взысканеш йолаш ва. КПСС мугІарашкара дІабаьхараштa юкъе ба уголовни зуламаш а растраташ а къоалаш а даьраш, социалистически законности правопорядки толхаяьраш. Укхаза гІулакх шаьра гуш да. Цхьабакъда, садуаш хІама да дІадахача цаІи ахи шера 200 совгІа коммунисто КПСС мугІарашкара шоаш мукъабовлийталга дехаш юххьанцарча партийни организацешка заявленеш ялар. Мотиваш бе-бе я. Цхьаболчар хьалхатеттараш духьхал шоай, дукхагІйолча хана доагІаш доаца дІадехараш да, уж гІерт шоашта парте членствах цхьацца пайда эца. Вожаш партера уд, шоаш радикалаш-перестройщикаш ба, яхаш. Шеко яц, уж ца боагІаш парте нийсбенна нах болга. Цхьабакъда, дІаухараштa юкъе ба цадоагІаш халахетараш даь, бюрократизмацеи. социальни нийсхо ца хиларцеи къовса низ боаца коммунисташ а. Болаш ба парти эшаш яц яха, цун истори толхаде, КПСС доакъошта екъа гІерта «билеташ кнса доахкараш» а. Шеко яц, уж парте мугІарашка бита йиш йоацилга. Партеца къувсараш ца бувдалар е чистка а, е кхыча тайпара уйла ераш ІотоІабе гІертилга а дац. Из фракционни группировкаш вІашагІйохка гІертараштa духьалдаьккха герз да. КПСС ЦК гуччахьарча письмо тІа белгалъяьккха из позици областной партийни организаце хьаллоацаш я.

Перестройко тІа-тІа кІоаргагІа хьахьокх парте лоархІами маІани сенах латт, из кердаяккхара наькъаш. Керттерча дешаех цаІ—партера членство, цун мугІарашка керда нах хьаэцар. ДукхагІча даькъе партийни организацеша из дош къоастадарах тийша да областной организаце сий. цун политически никъ оттадеш де-хараш до кхоачашдарх. КПСС мугІарашта хІанз юкъебоагІараш цун идеалех. перестройка хургхиларах дог тийша нах ба. Отчетни юкъа 900 саг парте членалла кандидат хиннав. БІарчча хьайицача цу юкъа областной партийни организаце чубоагІача коммунистий дукхалга диллача доккхий хувцамаш хиннадац, карарча шера 1 январе цун мугІарашка 51705 саг вар.

Кандидатащцара болх овлангара эргабаккха, хьалхарча дийнахьа денз партийни вахара уж хьинаре юкъеоза гІерт партийни комитеташи юххьанцара парторганизацеши. Кандидатски стаж чакхъяккхара тІехьа гуччахьара тІахьожам лоаттабу. рекомендацеш лурий лоархІам айбу.

Масала, «Красный молот» яхача машинаш еча завода парторганизаце системо белгалбоах парте баха ловраши, хІьата иштта овсаре къахьегарга, общественни балха тІа дакъа лацарга, вахарга-леларга хьежача КПСС мугІарашка хьаэца мегаргбараши. Шоай предложенеш юкъекхухь комсомольски организацеша а. Цул тІехьагІа уж кандидатураш теркам тІабахийта ювц йийллача партийни собранешка. опыт йолча коммунисташта тІачІоагІъю уж.

Цхьабакъда, садуаш да цхьаькха: парте нах хьаэцарча регламентаци елга дІадаккхара тІехьа КПСС ЦК-с установка ярца дувзаденна из болх ца бича мегаргболаш санна кхетадаьд цхьайолча партийни организацеша, уж юстаръяьннай парте боацараштa юкъе беча политически организаторски балха, гІулакх тесса дитад. ДІадахача шера 30 партийни организаце мара парте кандидаташ хьанйцабац. Керда нах парте хьаэцалга лаьгІденнад еррига хІана яц аьнна йолча парторганизацешка, 1988 шераца нийсдича геттара юхадаьннад из гІулакх Урус-Мартановски, Октябрьски, Старопромысловски, Гудермесски, Сунженски парторганизацешка. Къаьстта кІезига хьаэц парте промышленноста болхлойи мугІарера гІишлонхойи. Партийни мугІараш вІаштІехьдахара процесс шеррача демократизаце кІийлен тІа даккха деза. Теркалде деза авангард общества тайп-тайпарча тІоанашкара хьайицача нахах вІашагІйолла езалга. Іалаьмате лоархІаме да, хІанз, перестройка шерашка, цхьаккха шеко йоацаш, авангардаца дІалархІа йиш йола нах парте хьаэцар.

Новкъостий! Массехк дош аргда аз кастта хургйолча съезда КПСС ЦК Платформа, КПСС Устава проекташ республика партийни организацешка ювцарах.

Из болх дІаболабаьча юкъа парте областной комитете цу хьакъехьара массехк эзар замечании предложении еннай. Проекташ ювцача дакъа лоацача наха яхачох, Платформа проект партена а ерригача обществана а хьалда ориентираш луш, гарггарча хана а перестройкана а эша стратегии тактикеи белгалйоаккхаш я.

Проекташ ювцача хана хетараш дукха а бе-бе а дар, цхьайолча хана шоайла вІашкадоагІаш дацар уж. ДукхагІболча новкъосташа хьаллаьцар наьха политически личнии бокъонаш Іалашъергйола, советски сага личности сийи лорадергдола законодательни акташ махулла сихагІа кийчъе езаш хилар. Къаьстта дика тІайицай социальни даькъе новкъостал эшача наьха вахарах хьокхалуш йола Платформа положенеш, цу даькъе кхалнаьха къахьегама хьалаш тоадарах яраш а йолаш.

Дукха дийцар советски федераци чІоагІъе езаш хиларах.

Сона хетачох, нийса зийнад наха къахьегамхошта, къаьстта а кагирхошта интернациональнии патриотически кхетам баларах проекте хІама доацилга.

КІезига яц КПСС Устава проектах хьокхалуш йола, конструктивни предложенеш а. Из ювцача хана, парламентски парти а йоацаш, авангардни парти хилар ловш бар коммунисташ. Цар цхьанлагара болаш яхачох, партийни массай доал чІоагІдара кІийлен тІа демократизаце наькъапа кердаяла еза парти. Цу наькъапа хьажа деза вай демократически централизма ленински принципага а. хІана аьлча, эггара дукхагІа противникий оагІорахьара хІамаш етталуш яр из я. Укхаза белгала ала деза: вай духьал да лохера звеньяш шоай лоІаме хилара дерригa наькъаш дехкача сверхцентрализацена. Цхьабакъда, вай иштта духьала да берд боацача форда таралестача, цаІ йола парти йохаеча, цох дискуссионни клуб еча демократена а.

Иштта белгалдаьккхар, кердача политически партеехи тахан реальность а хинна дІаотташ йоагІача дукха партеш йолча системахи хетар КПСС Устава тІа хьахьокха дезаш хилар. Дика гуш да, ерригача партешеи вай общества кхыча низащеи къамаьл де вай кийча хила дезилга. Цхьабакъда, вай хІанзлехьа дІаала деза, националистически, шовинистически лозунгаши кхайкаралаши дераща, хаосаген анархеген мохк дІатеттараща, капиталистически наькъа тІа довла деза яхаршa йоаш тарлургдоацилга. Укхазара гІай-тaка хьадда хила деза.

Платформан уставеи проекташта чуйоагІача идеехи положенехи йола дискусси хІанз а чакхъяьннаяц. Цу хьакъехьара тІеххьара дош аргда XXVIII съездо.

Новкъостий! Республикерча коммунисташеи къахьегамхошеи укх конференцеца дувзаденна керттерча даькъе сатувсар фуд, из да — шоай садуаш долча хаттарашта жоп далар. дерригa конструктивни низаш кхоталара тешшаме кІийле хьаяр. Вайна хьалхашка боккха — бехктокхаме а тІатеІІа а бе безаш—болх ба. ДоагІача тайпара накъадаха деза КПСС XXVIII съезда. толаме чакхъяккха еза пятилетка.

Хургйолча отчетни юкъа дола декхараш къоастадеш, вай белгалдаккха деза, перестройка цхьан ханнара акт а йоацаш. ЙІаьхха процесс йолга. Республика политически вахарахи из дегІайоалаярахи долча лоархІамеча дешаех белгала къамаьл даьчул тІехьагІа вайна дика гу, перестройках хьадоала беркат къахьегамхошта хоалургдолаш дукха а тІатеІІа а болх бе безаргболга. Наха бокъонца вай гІулакх хьаллацарах, вайна хьалхашка латта декхараши уж кхоачашдара наькъаши цар дика кхетадарах керттерча даькъе тийша да вай болх толаме дІабахар.

Партийни хроника

Отчетно-хоржама партийни конференцеш чакхъяьнначул тІехьагІа республика цхьайолча городашкеи районашкеи хиннай парте горкомийи райкомийи организационни пленумаш.

Парте городской комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретаралла хержав **В. А. Куценко**, шоллагІча секретаралла — **Н. Д. Усамов**, парте горкома социально-экономически отдела заведующи хиннар, секретаралла — **В. С. Маслова**.

Городской партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержав **Ю. М. Кириллов**.

* * *

Парте районни комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретаралла хержав **А.-Х. Х. Аушев**.

* * *

Парте районни комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретаралла хержав **Р. М. Татиев**, шоллагІча секретаралла — **Ю. В. Камбулов**, секретаралла — **И. У. Бачаев**.

Районни партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателла хержай **И. А. Албакова**.

* * *

Парте районни комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Шалински райкома хьалхарча секретаралла хержав **А. Б. Паскачев**, шоллагІча секретаралла — **Я. В. Махматхаджиева**, секретаралла — **А. А. Хасаев**.

Районни партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержав **Х. Ш. Домбаев**.

* * *

Парте районни комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретаралла хержав **Х. М. Витушев**, шоллагІча секретаралла — **З. А. Индербиева**, секретаралла — **Г. А. Литвиненко**.

Районни партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержав **М. А. Гудько**.

* * *

Парте районни комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Веденски райкома хьалхарча секретаралла хержав **Д. И. Элесов**, шоллагІча секретаралла — **С.-Х. М. Нунуев**, секретаралла — **Х. Р. Хабуснев**.

Районни партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержав **С. И. Муртазаев**.

* * *

Парте городской комитета керда хержача состава организационни пленуме КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретаралла хержав **А. И. Алмазов**, шоллагІча секретаралла — **М. А. Долтмурзиев**, секретаралла — **В. И. Зазуля**.

Районни партийни организаце контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержав **Я. Х. Узиев**.

* * *

Района юкъара партийни собрани хиннай Ачхой-Мартановски районе. КПСС Ачхой-Мартановски райкома хьалхарча секретаралла хержав **Ш. Ю. Гадаев**.

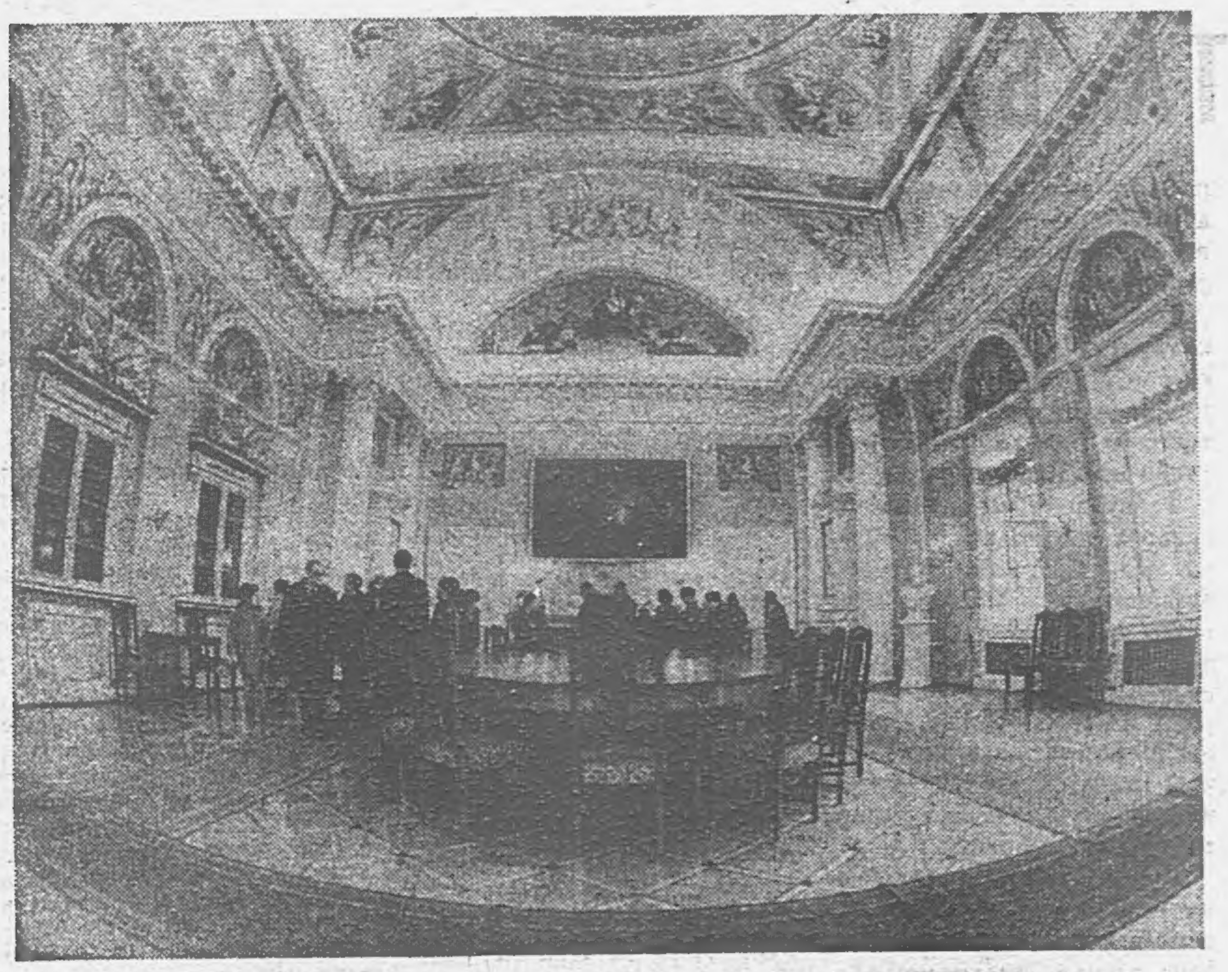

Адмиралтейства ший къайленаш гучайоах

ЛЕНИНГРАД. Нева тIарча городе хозагIдарех цIенош да Керттера Адмиралтейство — эрсий классицизма архитектурана карагIдаьнна эггара дикагIа дар юкъедоаладаь йола къаман зодчества здани хIанз экскурсанташ паргIатта чубаха йиш йолаш я. БIаьш ленинградцаш хиннаб XIX бIаьшере йолалуш А. Захарова проектагIа хьалъяь йолча архитектора гIончашен ученикашен Д. Калашникова а, И. Гомзина а хьалъяьккха йолча цу здане малхбоален оагIон парадни интерьераш йовзаш.

Теркам тIаозаш да Адмиралтейства истори. Петр I ше оттадаьча чертежагIа 1704 шера 5 ноябре Балтийски форда тIа хьалъяьй эггара хьалхара эрсий судостроительни верфь. Цул тIехьагIа ялх шу даьлча 50 йоккха топ тIалатта «Выборг» яха эггара хьалхара кема арадаьннад цун стапела тIара. ТIема ханий хьалашка верфана гонахьа хий доацача оагIорахьа карт е езаш хиннай — пхиъ бастион йолаш лаьттан дукъ оттаде, цунна хьалхашка сангар яьккха. 1783 шера цIи яьнна доагадаьд эрсий зодче И. Коробава хьалдаь хинна дахчан гIирсаш. 1812 шу долалуш мара дIадоладаьдац здани юхаметтаоттаяра балхаш. Кемильг - флюгер тIаягIаш йола коробовски шпиль банне тIа а юташ, А. Захарова белгалдаьккхад керда здани Петровски Адмиралтействаца бувзам болаш хилар. балтийски форда тIа эрсий флот дегIадоаладара а керда столица хьалъяра а боккха лоархIам болаш хиннай из. Укхаза хиннай Россе форда ведомства административни аппарат.

Тахан Адмиралтейство — Ленинградски ЦIеча Байракха тIема-форда база штаб. Цун командира вице-адмирала В. Е. Селеванова инициативагIа интерьерашка хьажа безам мел бараштa наIараш хьайийллай. Хьажа баьхкача наха гу вестибюль а лоами а, хIаьта иштта Адмиралтейски совета зал а. Из эггара хьалха хиннача тайпара йисай.

Теркам тIаозаш да вестибюль хозъеш йолча люстра истори. 1929 шера Конюшенни ведомства киназера укхаза хьаена йола из 1837 шера Александр Сергеевич Пушкин веннача хана лаьттача таьзета теш я. Металически сплав цунах дотув а тохаш лоаладаь хьаяь йола люстра прикладной искусства произведени хинна дIаэттай.

Эггара хьалха Адмиралтействе гIолла экскурси яьй тIема форда база штаба эпсараша.

СУРТА ТIА: Адмиралтейства совета зале.

Ю. БЕЛИНСКЕ сурт.
(ТАСС фотохроника).

Публициста заметкаш

Шу хьаьнагIа хилийтара

Кирпишкех даь доккхий цIенош а долаш, легковой машинаш а йолаш ба Нохч-ГIалгIайчене бахача нахах дуккхабараш. Цкъарчоа хеталу, сага вахара мел эшаш хIамаш а долаш, цхьаккха тайпара уйла е ца езаш уж бахаш болаш санна. ДIатехкача, цар коашкарча гIулакхашка хьежача, из иштта доацилга хов. Сайрийнен Iуйрийнен чу-ара доахаш хайра доахани жан дац. Нагахьарча коа мара бIаргагац москалаш, котамаш. Геттара «атта» бах хIанз нах. Цкъа дикка хица билача, шин-кхаь бетта цIена хул коашка билла асфальт...

ДегIа ма эшша хьаьна дар ца хилча, ираз долаш да ала йиш яц цхьанна а сага вахар. Даарашта юкъе эггара чIоагIагIа эшараш дулхи даьттен да. Из массанена ховш да. Дале а, уж продукташ хилийтара республике долча кхоачамех ма боагIIара пайда ца эцарах вай городашкен юрташкен бахаш бола нах дулхи даьттен доацаш ба. Яьсса латт тикаш. Базарашка а геттара кIезига хул дулхи даьттен. Цудухьа маьхагIа а деза хул уж. Цига а ухаш, дулхи даьттен нийде йиш йолаш бац дукха алапеш доагIа нах мара, хIаьта дукхагIбараш базарашка аха чот йолаш бац.

Кхыча тайпара аьлча, наха чIоагIа эшаш дола дулхи даьттен геттара кIезига доаккх вай республике. ТIа-тIа уж продукташ кIезиглуш а йоагIа. ХIана нийсденнад из гIулакх иштта, малагIа бахьан да уж продукташ кIезига хилара? Ялат, кхы тайпа культураш дика хьувкъаш лаьтташ а къахьегара тIера бола нах а вай хилча хала йиш йоаца хIама да хиннар. Цох лаьца сайна хетар дувцаргда аз.

ВАЙНАХ 1944 шера шоай мехкагIа а баьха, Iобохьийтача хана вурийтталагIа шу долаш вар со. Сона дика дагадоагIа Сийлахь - боккха Даймехка тIом хилалехьа вайнаьха хинна вахар. ХIанз дараш санна доккхий цIеноши легковой машинаши яцар цу хана нахага. Цхьабакъда, цхьа дезал бацар шоай доалахьа доахан, говраш, жа, гаьзарий, коа тIара оалхазараш доацаш. Иштта бахаш бар СурхотIара нах а. 1400 цIентIарча дезалех хIаране коа кхоабаш 1—2 етт, иттех устагIа, дукха котамаш, москалаш яр.

СурхотIарча наха санна хьайбаши коа тIара оалхазараши леладеш бар кхыча юрташка бахаш бола нах а. Цудухьа цхьа дезал бацар дулхи даьттен доацаш. ХIаьта боагIий ца ховш, цIаьхха хьаьший баьхкача, урс хьаккхал мара ха йоа ца еш, устагIа бе йиш йолаш а бар. Iана замалахьа сагот-де дезаш хилацар. Из ха хьатIакхаьчача чуоттадаь лаьтта бежан а дийя, бIаьсти яллалца мел дукха дезал хиларах тоъаргдолаш дулх доаккхар. Массехк Iаттах цаI мукъагIа Iан замалахьа бетташ хулар. Цу хана юрта бахача нахах цхьа саг вацар тика тIара дулх ийдеш. Сий долаш бар иштта хьайбаш а леладеш, хьаьнала къа а хьегаш хьабоагIа нах.

ТIом хьалехьа хьалхарча шерашка Iойилла пхи колхоз яр СурхотIа. Цар а яр хьайбаш кхоаба фермаш. Иштта фермаш яр Нохч-ГIалгIай мехка мел йолча юрташка а. Паччахьалкхен планаш кхоачашъяра цар дIателаш дола дулхи даьттен латтар городашкарча тикашка. Заводашка, фабрикашка, кхыча предприятешка къахьегаш, боахкача болхлошта ма эшша шоай паччахьалкхен маьхагIа хьаэца йиш йолаш яр уж продукташ.

МИШТА бах хIанз са хьамсара юртахой? Массанахьа санна, СурхотIа а дукха дика гIирсаш хьалдаьд. Цхьабакъда, хьалха санна кхоачам хиллал дулхи даьттен долаш бац. Цун бахьан да доахан, жа, кхы хIамаш геттара кIезига лелаеш хилар. ДIалаьрхIача, тIом хьалехьа хиннарашца нийсдича, кхоалагIа дакъа а дац цигарча наха кхоабаш дола хьайбаш. ТIаккха хургдий дулхи даьттен?

ТIаккха фу ду-хьогI юрташка а городашка а бахача наха? Шоай, машинаш ара а яьхе, дулх лаха болх кхыча областашкен краяшкен. Дукха ха йоае езаш а нийслу из кора ца доагIаш.

Фу де деза из къел дIаякхара? Сона хетачох, эггара хьалха де дезарех цаI да — тхьовра хьалха санна юрташка бахача наха доахан, жа, котамаш, москалаш, говраш кхоабаргйола гIулакх вIаштIехьдаккхар. КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето, республика Министрий Совето цул хьалхагIа де дезаш цхьаккха хIама дац. Цар хьаде деза бахача наха шоай доалахьа хьайбаш кхабара мел эшаш дола хьалаш. Инвентаризаци а яь тахка деза деррига оахаш а ца оахаш а дола лаьтташ. Царех эггара эсалагIа хьувкъам лураш, колхозаштен совхозаштен хайра пайда луш доацараш хьахоададе деза бахача наьха хьайбаш доажадара, доакъара культураш хьалкхеяра. Наьха чотагIа Iан замалахьа мел эша гIожен мошен доакъар Iалашдар тIадилла деза боахамий кулгалхошта, юрта Советий председателашта. Кхыча тайпара аьлча, шоай фермашка кхоабарий санна, бахача наьха доалахьа долча хьайбашта эшарашка а хьожаш хила беза уж. ХIара юрта йисте хьалъе еза хьаьш дола кхоаленаш. ДаьгIенашкарча баьцех кхоачам ца хулаш сарахьа чудоагIа доахан дика хилийтара цу кхоаленашка механизатораша кхашнара хьатIакхухьа моша доакъар а дехкаш, кхы тIа кхаба деза. ТIаккха шура а дуккха дукхагIа лургья цар.

Иштта гIулакх вIаштIехьдаьккхача дукха хургба хьайбаш леладе безам бола нах. Етт, шинара, жа эцара эшаш бараштa Госбанкера ссуда дала деза йоккхий проценташ а ца йоахаш. Йиш яле из дала деза вIалла проценташ а йоацаш. Дикача фух долаш дукха шура лу доахан эцара кхыча областашка, краяшка баха безам болчарна шоай маьхагIа автомобилаш хилийта еза. Царна эшаш дола новкъостал деш хила беза боахамий зооветеринарни специалисташ.

ИЗ БОККХА лоархIам бола проблема чакхъяккхара, таронехи кхоачамехи бизза пайда эцара, сона хетачох, КПСС обкомо, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето вай республике бахача нахага кхайкарал де деза. Доахан, жа, коа тIара оалхазараш леладеча наха эшаш дола хьалаш, гIулакхаш хургхиларах тешам белча, юрташка бахача нахах цхьаь саг хургвац уж леладе безам боацаш.

Долче, кхо- диъ шу далалехьа доахан, жа, говраш наьха санна алсамъяргья. Сона хетачох, цу юкъа тIакхедаргдола хьайбаш тахан ерригача совхозашкен колхозашкен дарел кIезигагIа ца хила мегI Уйла йича, кхетаде хала дац бокхха лоархIам болаш гIулакх из хилар. Къахьегара тIера болча нахах цхьа саг хургвац, аьнна хет сона, цу гIулакха духьала волаш, из къоабал ца деш. ТIаккха де хIама доацаш бусаргбац вай сий дола пенсионераш, цIенноаной, деша дагIа бераш, шоай мукъа болча хана гIулакхера нах. Хьайбашта лаьрхIа хьалъе езац дукха рузкъа дIадахийта комплексаш, леха безац фермашка болх бергбола дояркаш, скотникаш, зооветеринарни специалисташ. ХIаьта Кхачан программа кхоачашъеча, республике мел бахача наха кхоачам хиллал дулхи даьттен хулийтача доккха дакъа юкъе а хьоргда цар. Кхы цхьаькха дика хIама даргда цох: къахьегара тIера долаш хьалкхувргда бераш, шоай ханнахьа сискала чам байзача кагийча нахахи мехкарехи халкъана йоккха тIехьале хургья.

1985 шера перестройка дIайолаярах дикагIча оагIорахьа хувцадала доладеннад наьха вахар. Бакъдар а шийна хетар а ала йиш йолаш ва хIара саг. Сайна ховчох массехк дош ала безам ба са а.

Советски мехка мел баха нах кхачанца Iалашбелга кIезигдаьр ва Н. С. Хрущев. Бахача наха доахан, жа, говраш, кхы тайпа хьайбаш леладе бокъо ца луш, хIаьта уж хир хоададаь дIадаха, аьнна, цо тIанйцача соцамах дувца хабар доагIаш доккха зе даьлар. Наха шоай доалахьа хинна пхи миллион етт бийна дIабаьккхар. Иштта дукха кхы хьайбаш а дIадаьхар цар, уж дIадаханза а ца баьнна. Цу шерашка хьайбаш доажадеш мел хинна даьгIенаш аха а аьха, дIаелар колхозаштеи совхозаштеи. Уйла йича ха хала дац мел зе даьннад. Юкъера лаьрхIача дIадаьхача хьайбашкара хIара шера 10 миллион тонн шура, иштта дукха дулх, кхы тайпа продукташ йоахаргъяр.

Цу хана денз даари малари лерттIа вIаштIехьа "а доалаш хьабоагIа нах. Хрущева тIанйцача соцамах хьадаьнна зе да тахан вай республике бахача наха хьайбаш кIезига леладеш хилар.

Цхьайолча областашкара нах массехк шу хьалха тохабеннаб цхьан хана шоай хинна хьайбаш юхаметтаоттадара. Из деш латт Целиноградски, Кокчетавски, Омски, Белгородски, кхыча областашка. ХIанз цига наха ма эшша дулх, даьтта, кхы тайпа продукташ я. Нах чIоагIа раьза а ба цу гIулакха. Хьайбаш юхаметтаоттадара цIенхаштта оарцагIбовла беза халкъа депутаташ, специалисташ, уж кхоабаргдола нах шоаш.

ДУКХА ха йоацаш Назрановски районе хиннав со. КПСС райкома инициативагIа совхозаша хьакъоастадаьд юрташка бахача наьха хьайбаш доажадара а доакъарий культураш хьалкхеяра а мел эша лаьтташ. Назрановски районе санна, из гIулакх вIаштIехьдаккха доагIа республика кхыча районашка а.

Сихъяь чакхъяккха еза Шатойски а кхыча а лоамашкарча районашка тIом хилалехьа хьалхагIа хинна хьайбаш юхаметтаоттадара парте обкома къоабалъяь программа. Цох тешшаме лард хургья Кхачан программа кхоачашъяра. Республика къахьегамхошта ма эшша дулх, даьтта, кхыйола продукташ хургья тикашка, базарашка.

С. АУШЕВ,
СССР журналистий союза член.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

Деша дувла!

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институто 1990—1991 дешара шера заочни отделене студенташ дIаэц укх специальностех:

Юкъьанцара дешар хьехара педагогикеи методикеи.

Дешара ха 5 шу.

ДIаоттара экзаменаш: эрсий моттеи литературеи (письменно), математика (письменно). СССР истори (дагахьа).

Педагогикеи психологии (деша даха ха йоацачарна кхетам балара).

Дешара ха 5 шу.

ДIаоттара экзаменаш: эрсий моттеи литературеи (письменно а дагахьа а), СССР истори (дагахьа).

Къахьегама (цу даькъе гIулакх дара къахьегам).

Дешара ха 5 шу (юкъара дIаэцарашта), 4 шу (педучилищай, индустриально - педагогически техникумий базе).

ДIаоттара экзаменаш: математика (письменно) физика (дагахьа), эрсий моттеи литературеи (письменно).

Физически культура.

Дешара ха 5 шу.

ДIаоттара экзаменаш: специальностех экзамен (яйга атлетика, гимнастика, нехдар), биологи (дагахьа), эрсий моттеи литературеи (письменно).

Ерригача специальностех деша оттачарна профильни лоархI хьалхарча аргIагIа белгалъяьккха ши экзамен.

Заочни отделене хержача специальностех болх беш бараш мара дIаэцац.

Заочни отделене дIаоттара экзаменаш дIаяла а ца езаш собеседовани а йий дIаэц хержача специальностага хьежжа дийша а цу специальностех шерал кIезигагIа доацаш болх бань а бола нах.

Хьехархой института НГIАССР МНО-ца, организацешца, предприятешца яьча договора кIийлен тIа, «Къахьегам» специальностех деша дIаоттара экзаменаш дIаяла а ца езаш дIа а эц. 3 шерага кхаччалца лоацъяьча программагIа хьеха а хьех индустриально - педагогически техникумаш чакхъяха шерал кIезигагIа доацаш болх бань бола производственни обучене мастераш.

Заявлени дIаэц:

20 апреле денз 31 мае кхаччалца.

Собеседовани а еш заочни отделене деша дIаэцарашкара 28 мае кхаччалца мара кaьхаташ дIаэцац.

Заявленеца ер документаш хила деза:
- **юкъера дешар дешарах дола кaьхат** (подлинник);
- **балхара характеристика;**
- **№ 086-у формах йола медицински справка;**
- **къахьегама книжка тIара выписка;**
- **3х4 см бустам бола 6 сурт;**

Паспорт, эскаре гIулакх дарах дола документ, къахьегама книжка шийца хила деза.

Заочни отделене деша овттачар заявленеш дIалу шоаш бахача моттига гаргга йолча лакхехьарча дешара заведене, нагахьа санна, цига цар Iомае безам бола специальность караерзайой.

ДIаоттара экзаменаш дIаэц 1 июне денз.

Студенташ дIаэц 15 июне кхаччалца.

Приемни комиссе 9 сахьат даьлча денз 17 сахьат даллалца болх бу (кIиранденгара дIаннкхача).

Института адрес: г. Грозный, Орджоникидзе пр., 62. Приемни комисси.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

Грозненски № 5 йолча юкъера профессионально-технически училище кердача дешара шера деша дIаэц кагирхой. Цар Iомае йиш хургья ер специальносташ:

1. Технологически оборудовани цунца бувзам болча конструкцейи монтажник: кулг-кара сварка яра вола электросварщик, газорезчик, стропальщик.

2. Электрогазосварщик.

Деша дIаэц 15.5 шу даьнна а боккхагIбола а 9 — 10 класс яьккха кагирхой, мехкарий.

Дешархой мах боацаш дарца, костюмашца, спецбарзкъаца, хьатIабаьхкараш общежитеца Iалашбу. Дешархоша Iомалуча хана производственни практика процессе баьча балхах оттаьча порядке царна алапи лу.

Юкъера профессионально-технически училище чакхъяьккха экзаменаш дIаеннача профессех разряд ялараи юкъера дешар чакхдаккхаран йола диплом лу. Юкъера профтехучилище чакхъяьккхача берригача дешархошта производстве ше караерзаьча профессех болх лу.

ТIехдика училища чакхъяьккхараш юкъарча кIийлен тIа лакхерча дешара заведенешка дIаэц (училища чакхъяьккхачул тIехьагIа болх бань стаж яцар аьнна).

ДЕШАРА ХА:

— монтажник-электросварщик, газорезчик, стропальщик специальность Iомаечар 9 классе базе — 2 шера деша деза (юкъера дешар а па дешаш) 3 шера, (юкъера дешар дийша кaьхат а луш).

— электрогазосварщика специальностех 9 класса базе 3 шера (юкъера дешар дешарах кaьхат а луш).

— 11 класса базе шин специальностех — 10 бетта мара деша дезац.

9 класса базе деша а этта «4», «5» оценкашца 3 — шерара дешар чакхдаьккхараш, училище хадданза дешара йолча группа 4 — 5-ча курсе деша йиш йолаш ба.

ПхелагIа курс чакхъяккхарца цар сварочно-монтажни производства техник-технолог специальность караерзаю. ТIехдика дийшараш цхьаккха экзаменаш а па луш Грозненски мехкдаьтта институт сварочно-монтажни производства инженер специальность караерзаяра механически факультета кхоалагIча курсе деша дIаэц.

Документаш, шоаттеи кIираней деношка дIаиккхача, училище дешара даькъе дIаэц, № 13 йолча комнате 8 сахьат даьлча денз 16 сахьат даллалца.

Телефон: 22-90-56.

Дешар 1 сентябре дIадолалу.

Училища адрес: г. Грозный Стахановций ул. 16.

РАДИО

17 МАЙ
ЕРА

7.30 ДоаггIача тайпара дола къамаьл.
7.40 Вай края истоес оагIонаш (нохчий меттала)
7.55 — 8.00 Объявленеш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 С. Чахичева дешаех дола илли.
11.15 «Даймохк» (гIалгIай меттала).
11.30 «Микрофон бе а ела Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 «ДоттагIал» (негIий меттала).
15.15 — 15.30 Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
16.00 — 17.00 Политически беседаш. Дукхьалара эфир. Телефонаш: 23-40-98, 23-43-41 23-47-20.
18.00 Керда хоамаш.
18.30 — 19.00 Халкъа музыка (нохчий меттала).

18 МАЙ
ПIАЬРАСКА

7.30 «Юртар' Iуйр».
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Оахош хьалду, тхоашта хьалду.
8.40 Реклама
8.45 — 9.00 А. Хашагульгова керда стихаш (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Хьалхалаттача коллектива портрет (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 Уйла а болх а бе кердача тайпара (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 «ДоттагIий оазаш»
17.31 «Цlе сийгаш» (гIалгIай меттала)
17.46 Адыгейски халкъа музыка концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.20 Музыка.
18.40 — 19.00 Директора дари дар

Хьамсара кагирхой!

Советски Союза Турпала Н. Демина цIерагIча № 2 йолча Грозненски юкъерча городской профессионально-технически училища деша хьех шо ер специальносташ караерзае:

Цхьайтта класс чакхъяьккхараш:

1. Технологически установкай оператор.
2. Химически анализа лаборант. Стипенди.
3. Промышленни оборудованена ремонт яра вола электромонтер.
4. Электросварщик, технологически оборудованена ремонт яра вола слесарь.
5. ЭВМ оператор.
6. Столяр (мебель хьаер).
7. Компрессорийи насосийи машинист. Стипенди 30—72 сом.

Дешара ха — 1 шу.

Ийс класс чакхъяьккхараш:

1. Технологически процессий оператор - лаборант.
2. Промышленни оборудованена ремонт яра вола электромонтер.
3. Электрогазосварщик.
4. Промышленни оборудованена ремонт яра вола слесарь.
4. Счетно - вычислительни машинашта ремонт а гIулакх а дара вола электромеханик.
5. КИП-а слесарь.
6. Столяр (мебель хьаер).

Итт класс чакхъяьккхараш дIаэц 2-ча курсе.

Дешара ха 3 шу.

Дешархой дерригнеца паччахьалкхено Iалашбу.

Училище болх беш я волейбола, баскетбола, истола тIарча тенниса, дегIала баха латара йола спортивни секцеш, «Хозяюшка», «Аэробика», «Мазанка» — мебела художественни оформлени еш йола, вокальни, халхара, судомодельни кружокаш.

Деша овтташ ер документаш эш: паспорт (ваь хиларах дола тешал), медицински справка (№ 086-у); вахача моттигера справка, дешарах дола аттестат е тешал.

Училища адрес: г. Грозный, Индустриальни ул., 10. №№ 2, 5 йолча трамвайшца «Пожарка» яхача остановке кхаччалца ваха веза.

Телефонаш: 26-48-15, 26-48-18, 26-34-29.

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН ЛЕЛАЕЧА АКАДЕМИКА М. Д. МИЛЛИОНЩИКОВА ЦIЕРАГIЧА ГРОЗНЕНСКИ МЕХКДАЬТТА ИНСТИТУТО ДIАКХАЙКАДУ ДЕША НАХ ХЬАЭЦАШ ХИЛАР

дийнахьарча подготовительни отделене, лоацчача хана Iомабергболаш (1990 ш. 1 июне денз 1990 ш. 1 июле кхаччалца) 1990 шера 1 январе денз СССР Герзашцарча Низашкара мукъабаьннараш, эскаре гIулакх деш бараш а, нагахьа санна цхьа бахьан долаш цхьан шерал дукхагIа ха яланза, подготовительни отделене оттара йола бокъо дIаяланза бараш.

Подготовительни отделене деша боагIача наха хьачулу:
а) заявлени;
б) воински части командира енна направлени;
в) юкъера образовани хилара документ;
г) могаш хиларах йола медицински справка (форма 086-у);
д) къахьегама книжка тIара копи;
е) 8 фотографи 3х4 см боарам болаш (керта тIа хIама йоацаш).

Заявленеш хьачуийю 1990 ш. 27 мае кхаччалца. Занятеш йолалу—1990 ш. 1 июне. Подготовительни отделени чакхъяьккха, переводни экзаменаш толаме дIаенна нах дIаязбу хьалхагIе цар хержача специальностагIа института 1-гIча курсе а дешара форме а (очни, сайрийнара, заочни) конкурс йоацаш.

Ца кхетар хатта йиш я: г. Грозный, пр. Революци 21, комната 2-26, 2-24 (керда корпус), телефон 936-174.

ТЕЛЕВИДЕНИ

ЕРА

17 МАЙ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Он, она и дети» яха художественни фильм.
9.45 — Футбол. ДоттагIлен вIашагIкхетар. Сборни Израила — сборни СССР. Израилера передача.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Тимури цун командеи» яха берашта дола фильм. 1-ра сери.
16.50 — «Взгляд наверх» яха армянски композитора А. Тертеряна кхолламах дола фильм-концерт.
17.20 — Сакъердаме старташ.
18.05 — Культурни бувзамаш: СССР — Франци.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Парнасага долха лагIаш.
19.15 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
20.00 — Форда пехота президентски оркестра концерт (США).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Актуальни интервью.
21.50 — «Безумие» яха режиссера И. Кийска фильмаш (1969 ш.) (Дукхьашхо).
23.05 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль. 4-гIа передача.
23.30 — «Блистательни Древнеч» яха дерригача дунен музейи Денна хетаь передача.
00.05 — ТСН

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15, 9.25 — Никъ берий альманах.
8.35, 9.45 — Природоведени. 5-гIа класс.
8.55 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Биологи. 7-гIа класс.
11.00 — «Бурда моден» хьагойт...»
12.00 — Киноафиша
13.00 — Ритмически гимнастика.
16.30 — «Про море и горе, да малых детей» яха телефильм.
16.55 — «Майски» беш».
17.15 — «Телезу» (нохчий меттала).
17.30 — Информационно-публицистически программа.
18.10 — «Аламаш, хилийша дика (Юхагойтар) (нохчий меттала).
19.00 — РСФСР халкъа депутатий Хьалхарча съезде. Перерыве (20.00) — Бийса дикъала хийла шун, бераш!

ПIАЬРАСКА

18 МАЙ

I ПРОГРАММА
ДЕРРИГАЧА ДУНЕН МУЗЕЯЙ ДИ.

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильмаш.
9.00 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
10.00 — Сакъердаме старташ.
10.45 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
11.30 — Шера ханаш. Май.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Тимури цун командеи» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
16.50 — «Если вам за...».
17.35 — Мультфильм.
17.40 — Дерригача дунен музейи денна. «Малая Никитская, 6» яха ТВ-экскурси (А. М. Горьке музей).
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
19.30 — «Политически диалогаш» КПСС XXVIII съезда КПСС ЦК платформа проект ювцаш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Фу? Мичахьа? Маца?» яха брейн ринг
22.20 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль. 5-гIа передача.
22.50 — Взгляд.
00.20 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Никъ берий альманах.
8.35, 9.35 — Истори. 5-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Истори. 8-гIа класс.
11.05 — Документальни фильм.
12.05 — «Инкогнито из Петербурга» яха художественни фильм.
13.35 — Дунен велогонка. Польшера передача.
15.25 — «Унахцlено».
15.55 — Документальни фильм.
16.10 — «Советаши захари» (гIалгIай меттала).
17.00 — Фильм.
17.10 — «Шуна хIун хета?» яха прямой передача Телефонаш: 22-26-68, 22-01-65, 22-93-92 (нохчий меттала).
18.10 — Киножурнал.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — РСФСР халкъа депутатий Хьалхарча съезде. Перерыве (20.00) — Бийса дикъала хийла шун, бераш!

Хаоттам

Тахан республике гIоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 17—22, Грозне 19—21 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана юкъ-юкъе догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 4 — 9, дийнахьа 20—25 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ00126. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1702.